

**ТИ ПОТРІБЕН УКРАЇНІ
UKRAINE NEEDS YOU**

ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ
NON-GOVERNMENTAL ORGANIZATION

EMBASSY OF THE UNITED STATES
KYIV, UKRAINE

АНАЛІТИЧНА РОБОТА
**“Аналіз випадків домашнього насилля,
де потерпілими є особи чоловічої статі”**
розроблена в рамках проєкту
«Everyone has to be protected»,
що впроваджується ГО «Ти потрібен Україні»
за підтримки
Фонду сприяння демократії Посольства США в Україні

Центр правових та політичних досліджень "ДУМА"

2022 рік

ПЛАН

План.

Розділ 1. Опис мети проекту, автори та партнери, методологія.

Розділ 2. Загальний огляд проблеми домашнього насилля в Україні, де потерпілими є особи чоловічої статі.

Розділ 3. Наявність в шелтерах місць для осіб чоловічої статі, які постраждали від домашнього насилля.

Розділ 4. Висвітлення проблеми домашнього насилля, де потерпілими є особи чоловічої статі, в мережі Інтернет.

Розділ 5: Судові прецеденти розгляду справ в українських судах щодо домашнього насилля, де потерпілими є особи чоловічої статі.

Розділ 6. Правове регулювання запобігання та протидії домашнього насилля, де потерпілі особи чоловічої статі, у міжнародному праві.

Розділ 7. Практика розгляду справ про домашнє насилля, де потерпілі особи чоловічої статі, у ЄСПЛ.

Розділ 8. Доцільні зміни у нормативно — правові акти у напрямку протидії домашнього насилля, де потерпілими є особи чоловічої статі.

Розділ 9. Висновки аналітичної роботи.

Додатки.

РОЗДІЛ 1. ОПИС МЕТИ ПРОЄКТУ, АВТОРИ ТА ПАРТНЕРИ, МЕТОДОЛОГІЯ

Даний аналітичний матеріал “Аналіз випадків домашнього насилля, де потерпілими є особи чоловічої статі” розроблений в рамках проєкту «Everyone has to be protected», що впроваджується ГО «Ти потрібен Україні» (код ЄДРПОУ 40112590, <https://uny.org.ua/>) за підтримки Фонду сприяння демократії Посольства США в Україні.

Партнерами проєкту виступили: ГО «Інститут реформ та інновацій» (код ЄДРПОУ 35545128) <https://iri.pp.ua/>, ГО «Центр правових та політичних досліджень «ДУМА» <http://centrduma.org.ua/>.

Із боку центральної та місцевої влади проєкт підтримали та є інформаційними партнерами: Харківська обласна державна адміністрація та районні державні адміністрації, система Безоплатної правової допомоги, включно Координаційний центр з надання правової допомоги та Центри.

Метою проєкту є досягнення більш якісного висвітлення теми домашнього насилля в ЗМІ та соціальних мережах, у першу чергу, з метою формування об'єктивного розуміння даної проблеми.

Головний меседж проєкту: Потерпілими від домашнього насилля є не тільки жінки та діти, частина запитів надходять від чоловіків та осіб, які не ототожнюють себе із цим полом, але за документами є особами чоловічої статі (ЛГБТІ).

Проєктом передбачено адвокатування прийняття рішення виділення окремого приміщення в притулках для тимчасового перебування особи (осіб) чоловічої статі, постраждалого(их) від домашнього насильства.

Результатом адвокаційної кампанії має бути прийняття узгодженого рішення на рівні Харківської області про започаткування окремого приміщення в притулку для тимчасового перебування особи (осіб) чоловічої статі, постраждалого(их) від домашнього насильства.

Метою створення аналітичного матеріалу “Аналіз випадків домашнього насилля, де потерпілими є особи чоловічої статі” є систематизація та аналіз отриманої з різних джерел інформації у ході проєкту «Everyone has to be protected» про випадки домашнього насилля, де потерпілими є особи чоловічої статі, для подальшого використання в громадській правозахисній діяльності.

Об'єктом дослідження:

- 1) є статистична інформація, отримана від державних органів та органів місцевого самоврядування;
- 2) нормативно — правові акти України та інших країн;
- 3) судова практика України та інших країн;
- 4) судові рішення ЄСПЛ та українських судів;
- 5) статті в українських та міжнародних ЗМІ.

Предметом дослідження є: проблематика домашнього насилля, де потерпілими є особи чоловічої статі.

Авторами даної аналітичної роботи є:

- Вирьовкіна Лілія Володимирівна, голова ГО “Ти потрібен Україні”, за спеціальністю юрист;
- Сердюк Роман Олександрович, голова ГО «Інститут реформ та інновацій», за спеціальністю юрист;
- Овдієнко Ганна Володимирівна, адвокат, працює в напрямку міжнародного права та справ ЄСПЛ;
- Чумак Юрій Володимирович, голова ГО «Центр правових та політичних досліджень «ДУМА», за спеціальністю психолог, підвищення кваліфікації за тематикою: «Гендерна освіта», «Гендерна політика», «Протидія насильству в сім'ї».

До даного аналітичного матеріалу ставились наступні вимоги: цілеспрямованість і цільова ефективність; оперативність та висока готовність до зміни ситуації; об'єктивність і науковість; історичність і актуальність; адаптивність і гнучкість; багатоаспектність і альтернативність.

При дослідженні використовувався системний підхід, а також такі методи, як: формалізація, абстрагування, аналіз і синтез, систематизація, узагальнення, моделювання.

Напрямами та етапами даного аналітичного дослідження є:

1. Морфологічний аналіз проблеми, з'ясування передумов її виникнення, аналіз теперішнього стану і тенденції змін ситуації:

Розділ 2. Загальний огляд проблеми домашнього насилля в Україні, де потерпілими є особи чоловічої статі.

Розділ 3. Наявність в шелтерах місць для осіб чоловічої статі, які постраждали від домашнього насилля.

2. Аналіз топології відносин і зв'язків, статичних і динамічних характеристик середовища:

Розділ 4. Висвітлення проблеми домашнього насилля, де потерпілими є особи чоловічої статі, в мережі Інтернет.

3. Аналіз простору альтернатив та історичних судових прецедентів, вибір критеріїв задовільного рішення:

Розділ 5: Судові прецеденти розгляду справ в українських судах щодо домашнього насилля, де потерпілими є особи чоловічої статі.

Розділ 6. Правове регулювання запобігання та протидії домашнього насилля, де потерпілі особи чоловічої статі, у міжнародному праві.

Розділ 7. Практика розгляду справ про домашнє насилля, де потерпілі особи чоловічої статі, у ЄСПЛ.

4. Синтез гіпотез і альтернативних стратегій вирішення проблеми; проведення моделювання; аналіз сформульованих стратегій; вибір критеріїв переваги та багатьох стратегій, що відповідають критеріям:

Розділ 8. Доцільні зміни у нормативно — правові акти у напрямку протидії домашнього насилля, де потерпілими є особи чоловічої статі.

Розділ 9. Висновки аналітичної роботи.

Аналітична робота “Аналіз випадків домашнього насилля, де потерпілими є особи чоловічої статі” буде корисною для більш якісного та глибокого вивчення та розуміння проблеми домашнього насилля, як складного багатошарового явища, що зачіпає усі категорії людей та має різні складові: психологічні, юридичні, економічні та навіть історичні.

Даний матеріал може бути основою для подальшого розвитку та вдосконалення системи реагування на домашнє насильство, розробки навчальних матеріалів (посібників, підручників, методичних рекомендацій, тренінгових програм), а також бути базисом для подальших науково-правових досліджень й удосконалення законодавства в цій сфері.

РОЗДІЛ 2. ЗАГАЛЬНИЙ ОГЛЯД ПРОБЛЕМИ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЛЯ, ДЕ ПОТЕРПІЛИМИ Є ОСОБИ ЧОЛОВІЧОЇ СТАТІ

За результатами соціопитування «Місце і досвід насильства в соціалізації чоловіків», проведеного Amnesty International в Україні, 65% українських чоловіків у дитинстві були жертвами домашнього насильства¹. Більшість із них у дорослому віці, коли стикаються з домашнім насильством, воліють мовчати.

Навіть у ситуації, коли в суспільстві панують гендерні стереотипи, за інформацією громадської організації «Ла Страда – Україна» (яка адмініструє Національну гарячу лінію з попередження домашнього насильства), серед осіб, які зверталися по допомогу в 2020 році, 16,4% склали чоловіки².

Урядова уповноважена із питань гендерної політики Катерина Левченко наголосила³, що домашнє насильство стосується і жінок, і чоловіків будь-якого віку, і близько 10-15%, відповідно до узагальненого аналізу жертв домашнього насильства складають чоловіки.

Протягом 2020 року на урядову гарячу лінію з протидії насильству 15-47 від чоловіків надійшло 27 676 повідомлень, що складає 13,1% від загальної кількості звернень⁴.

«За 2020 рік органами поліції зареєстровано 23 263 заяви і повідомлення про кримінальні правопорушення та інші події, пов'язані з домашнім насильством, подані дорослими особами чоловічої статі. За 6 місяців 2021 року зареєстровано 6 226 таких заяв і повідомлень, поданих дорослими особами чоловічої статі, які заявляють, що постраждали», – повідомили в Департаменті інформаційно-аналітичної підтримки Національної поліції України⁵.

У Департаменті превентивної діяльності Національної поліції України⁶ уточнили:

«Протягом першого півріччя в органах та підрозділах Національної поліції України зареєстровано 143 887 (2020 рік – 208 784) заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події, пов'язані з домашнім насильством.

За результатами перевірки підтверджено 6 587 фактів насильства стосовно чоловіків.

Крім цього, за 6 місяців 2021 року виявлено 54 890 осіб, які вчинили адміністративне правопорушення, передбачене статтею 173-2 (Вчинення домашнього насильства, насильства за ознакою статі, невиконання термінового заборонного припису або неповідомлення про місце свого тимчасового перебування) Кодексу України про адміністративні правопорушення (2020 рік – 96 257), з яких 6 558 (11 000) особи жіночої статі, 165 (314) – неповнолітні».

«Протягом 2020 року у відділах та відділеннях поліції ГУНП в Харківській області зареєстровано 804 заяви, повідомлення про вчинення правопорушень та інші події, пов'язані з домашнім насильством,

¹ Радіо Свобода. 65% українських чоловіків у дитинстві були жертвами домашнього насильства – соціопитування Amnesty International. <https://www.radiosvoboda.org/a/ukrainski-choloviky-zhertvy-domashnioho-nasyilstva/31328625.html>

² НВ. «Не мають права жалітися». Українські чоловіки страждають від домашнього насильства, але майже не звертаються по допомогу. <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/domashnye-nasilstvo-chomu-ne-zvertayutsya-ukrajinski-choloviki-garyacha-liniya-50175787.html>

³ Суспільне. Через пандемію кількість домашнього насильства зросла – гендерний омбудсмен. <https://suspihne.media/108361-cerez-pandemiu-kilkist-domashnogo-nasilstva-zroslo-gendernij-ombudsmen/>

⁴ Урядовий портал. Уряд затвердив Державну програму запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 року. <https://www.kmu.gov.ua/news/uryad-zatverdiv-derzhavnu-programu-zapobigannya-ta-protidivi-domashnomu-nasilstvu-ta-nasilstvu-za-oznakoyu-stati-na-period-do-2025-roku>

⁵ Відповідь Департаменту інформаційно-аналітичної підтримки Національної поліції України № 320зі/27/04/2-2021 від 02.08.2021 на запит

⁶ Відповідь Департаменту превентивної діяльності Національної поліції України 20/5/01-87зі від 08.08.2021 на запит

подані особами чоловічої статі», – такі дані надала нам поліція у Харківській області у відповідь на інформаційний запит⁷.

Якщо поррахувати, виходить, що в 2020 році 11% скарг до поліції щодо домашнього насильства надійшли від чоловіків. Чоловіки, навіть за даними поліції, не так вже й рідко стають жертвами домашнього насильства.

Відповідно до інформації, наданої Міністерством соціальної політики України⁸, кількість звернень щодо вчинення домашнього насильства у 2020 році склала – 211 362, з них надійшли від: дітей – 2 765, жінок – 180 921, чоловіків – 27 676 (13,1% від загальної кількості таких звернень, і ці дані збігаються з кількості повідомлень, поданих у 2020 році на урядову гарячу лінію з протидії насильству 15-47).

Національна соціальна сервісна служба України⁹ надала наступну інформацію:

«За оперативною інформацією структурних підрозділів обласних та Київської міської держадміністрацій, відповідальних за реалізацію державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі, у I півріччі 2021 року загальна кількість звернень щодо вчинення домашнього насильства склала 103 297, з них надійшли від: дітей – 1 778, жінок – 86 955, чоловіків – 14 564» (тобто, 14,1%).

Департамент соціального захисту населення Харківської обласної державної адміністрації¹⁰ надав таку статистику:

«За інформацією відділів соціального захисту населення територіальних громад області у I півріччі 2021 року надійшло 3 003 заяви, повідомлення, які пов'язані з домашнім насильством, з них: від жінок – 2 523, від чоловіків – 448, дітей – 32, в тому числі було 29 звернень від осіб з інвалідністю.

У підрозділах дільничних офіцерів поліції перебуває на превентивному обліку з приводу вчинення домашнього насильства – 4 301 особа, з них: чоловіків – 3 693, жінок – 602, дітей (хлопчиків) – 6».

Ці цифри демонструють, що 14,9% тих, хто скаржився в I півріччі 2021 року на домашнє насильство на Харківщині – це чоловіки.

Результати вже згаданого опитування, що його провела Amnesty International у квітні–травні 2021 року, підтвердили, що більшість українських чоловіків схильні замовчувати випадки насильства – незалежно від віку й середовища (ідеться про дім, школу, вулицю тощо як місця, де відбувається насильство). Близько 80% респондентів, які стикалися з домашнім насильством у дитинстві або в зрілому віці, не зверталися по допомогу¹¹.

На жаль, такі дані аж ніяк не корелюються з кількістю місць у притулках, які виділяють (а точніше, **не** виділяють) органи влади та місцевого самоврядування для чоловіків – потерпілих від домашнього насильства.

⁷Відповідь ГУНП в Харківській області № 40зі/119-20/01-2021 від 16.07.2021 на запит

⁸Відповідь Національної сервісної служби України № 0000 — 0204/ПІ/226/12965 від 30.08.2021 на запит

⁹Відповідь Національної сервісної служби України № 0000 — 0204/ПІ/226/12965 від 30.08.2021 на запит

¹⁰Довідка Департаменту соціального захисту населення Харківської обласної державної адміністрації без номеру на запит

¹¹ Amnesty International. Чоловіки й насильство: Amnesty International презентувала нове соціологічне опитування.

<https://www.amnesty.org.ua/choloviky-j-nasylstvo-amnesty-international-prezentovala-nove-socziologichne-opytuvannya/https://www.amnesty.org.ua/choloviky-j-nasylstvo-amnesty-international-prezentovala-nove-socziologichne-opytuvannya/>

РОЗДІЛ 3. НАЯВНІСТЬ В ШЕЛТЕРАХ МІСЦЬ ДЛЯ ОСІБ ЧОЛОВІЧОЇ СТАТІ, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВІД ДОМАШНЬОГО НАСИЛЛЯ

Стаття 24 Конституції України наголошує, що громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом.

«Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками. Рівність прав жінки і чоловіка забезпечується: наданням жінкам рівних з чоловіками можливостей...»¹².

Пункт 3 ч.2 статті 20 профільного Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» визначає одним із видів надання допомоги та захисту постраждалим особам, надання у разі потреби тимчасового притулку для безпечного розміщення постраждалих осіб¹³.

Цим же Законом були внесені зміни до Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», зокрема, додано стаття 21-3 “Надання допомоги та захисту постраждалим особам”: «надання у разі потреби тимчасового притулку для безпечного розміщення постраждалих осіб, особливо жінок з дітьми»¹⁴.

Фраза «особливо жінок з дітьми» виглядає цілком слушною, з огляду на те, що більшість постраждалих від домашнього насильства складають саме ці категорії осіб.

У той же час ця «особливість» перетворилася на практиці в постійний чинник - про чоловіків взагалі нібито «забули». На даний час, якщо чоловік, що постраждав від домашнього насильства, шукатиме притулок, він його, скоріше за все, не знайде.

Органи місцевого самоврядування, як правило, взагалі не виділяють місць для чоловіків у притулках для осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі.

У прийнятій Кабінетом Міністрів України 24 лютого 2021 року Державній програмі запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 року передбачено розширення мережі спеціалізованих служб підтримки постраждалих осіб, зокрема додатково планується створити 450 притулків, мобільних бригад соціально-психологічної допомоги, денних центрів соціально-психологічної допомоги/ спеціалізованих служб первинного соціально-психологічного консультування¹⁵.

«Станом на 01.07.2021 в Україні функціонує 40 притулків для осіб, постраждалих від домашнього насильства та насильства за ознакою статі, та 22 кризові кімнати для цілодобового перебування (до 10

¹²Конституція України <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#n4239>

¹³ЗУ “Про запобігання та протидію домашньому насильству” від 7 грудня 2017 року № 2229-VIII
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#n330>

¹⁴Закон України “Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків” від 8 вересня 2005 року № 2866-IV
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#n306>

¹⁵Розпорядження Кабінету Міністрів України “Про схвалення Концепції Державної соціальної програми запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 року” від 10 жовтня 2018 р. № 728-р
<https://www.kmu.gov.ua/news/uryad-zatverdiv-derzhavnu-programu-zapobigannya-ta-protidii-domashnomu-nasilstvu-ta-nasilstvu-za-oznakoyu-stati-na-period-do-2025-roku>

діб) постраждалих від домашнього насильства осіб. Ці заклади передбачають розміщення осіб чоловічої і жіночої статі та їх дітей» - повідомило нам Міністерство соціальної політики України¹⁶.

«В Україні триває активний процес розширення мережі таких спеціалізованих служб. Законом України «Про Державний бюджет України на 2021 рік» передбачено субвенцію з державного бюджету місцевим бюджетам на створення мережі спеціалізованих служб підтримки осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі у 2021 році на створення 28 притулків для постраждалих від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі, 58 спеціалізованих служб первинного соціально-психологічного консультування осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі, 39 денних центрів соціально-психологічної допомоги постраждалим особам та на придбання 40 автомобілів для мобільних бригад соціально-психологічної допомоги постраждалим особам. Водночас буде піднятий рівень надання соціальних послуг у 16 існуючих притулках», – повідомило нам Міністерство соціальної політики України¹⁷.

У Типовому положенні про притулок для осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі, закріплено, що «повнолітні постраждали особи різної статі розміщуються в окремих притулках (будівлях притулку)»¹⁸.

Чоловіки не можуть перебувати у притулках (будівлях притулку), що призначені для жінок або жінок із дітьми. Із цієї причини вказані цифри у відповіді Міністерства соціальної політики України щодо місць у притулках для осіб чоловічої статі не мають жодних підтверджень.

У вказаному вище Типовому положенні йдеться, що такі притулки утворюються «відповідно до потреб територіальних громад з урахуванням непропорційного впливу насильства на жінок і чоловіків та можливості здійснення позитивних дій».

У рамках проекту ми вирішили з'ясувати на прикладі однієї області України, чи є на Харківщині та в Україні притулки, в яких передбачені місця й для постраждалих від такого насильства чоловіків.

«На території Харківської області з 2007 року діє Комунальна установа Харківської обласної ради «Кризовий соціальний центр для жінок».

До зазначеного закладу можуть звертатися жінки, які постраждали від торгівлі людьми та жінки разом зі своїми дітьми, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі», – повідомили нам у Харківській обласній державній адміністрації¹⁹.

Навіть, виходячи з його назви, місць для потерпілих чоловіків немає.

«Кризовий соціальний центр для жінок», який виконує функції обласного притулку, знаходиться в Лозівському районі Харківської області. Аналогічна ситуація.

На територіях інших районів немає притулків для осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі.

Представники інших територіальних громад на круглих столах в рамках даного проекту поскаржились, що мають навіть проблеми з розміщенням потерпілих осіб жіночої статі у притулку Лозівському районі, бо потерпілі часто не мають фінансових можливостей самостійно переїхати у притулок, а у територіальних громадах відсутні для цього відповідні транспортні засоби.

¹⁶Відповідь Міністерство соціальної політики України № 1/0/163-21/47 від 21.07.2021 на запит

¹⁷Відповідь Міністерства соціальної політики України № 291/0/3-21 від 17.08.2021 на запит

¹⁸ Постанова Кабінету Міністрів України від 22 серпня 2018 р. №655 «Про затвердження Типового положення про притулок для осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/655-2018-п#Text>

¹⁹Відповідь Харківської ОДА № 17.01-12/2775 від 16.07.2021 на запит

Харківська міська рада надала²⁰ дещо обнадійливу інформацію:

«У місті Харкові працює Комунальний заклад «Центр надання допомоги постраждалим від насильства».

В структурі закладу працюють відділення притулку для жінок, які постраждали від насильства, яке розраховане на 10 місць, та відділення кризового реагування.

Розміщення чоловіків у вищезазначеному притулку не здійснюється.

У відділенні кризового реагування Комунального закладу «Центр надання допомоги постраждалим від насильства» є кімнати кризового реагування, які розраховані на 6 осіб, і в яких можуть розміщуватися і жінки, і чоловіки».

При спілкуванні з працівником Департаменту у справах сім'ї, молоді та спорту Харківської міської ради ми з'ясували, що у притулку постраждалі жінки можуть перебувати у комфортних умовах до 3 місяців.

У той же час для чоловіків є лише кімнати у відділенні кризового реагування, які фактично виконують функції нічліжки, де потерпілі чоловіки можуть перебувати лише кілька днів. Тобто, ці кімнати не можуть замінити собою повноцінний притулок (шелтер) для постраждалих від домашнього насильства.

Підхід, за якого в комунальних притулках відводяться місця тільки для жінок (та жінок із дітьми), постраждалих від домашнього насильства, є невиправданим та дискримінаційним по відношенню до чоловіків.

На сьогоднішній день на Харківщині, в разі, якщо чоловік постраждає від домашнього насильства та вимушений буде, задля уникнення продовження перебування у ситуації насильства, покинути місце свого проживання, знайти належний притулок йому буде ніде.

²⁰Відповідь Харківської міської ради № 1170/0/793-21 від 22.07.2021 на запит

РОЗДІЛ 4. ВИСВІТЛЕННЯ ПРОБЛЕМИ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЛЯ, ДЕ ПОТЕРПІЛИМИ Є ОСОБИ ЧОЛОВІЧОЇ СТАТІ, В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

У ході проєкту «Everyone has to be protected» було проаналізовані матеріали у відкритих джерелах ЗМІ, на сайтах державних органів, органів місцевого самоврядування, громадських та благодійних організацій тощо, які розміщені на найпопулярнішому пошуковому сервісі Google.

Нами використовувались такі запити, як “домашнє насилля”, “домашнє насилля проти чоловіків”, “домашнє насилля, де потерпілими є чоловіки”, “насилля в сім’ї” та інші подібні.

Ми не аналізували статті та відео матеріали, які були розміщені нашою Організацією.

У ході аналізу отриманих результатів, ми змогли відокремити наступні системні характерні риси матеріалів.

Із негативних явищ можна виділити:

1. Подальше укріплення стереотипів: “жінка=жертва” та “чоловік = кривдник”. Використання гендерно некоректних слів, які підкреслюють особливу роль жіночої чи чоловічої статі у домашньому насиллі.

2. Невідповідність тексту матеріалу щодо домашнього насилля та назві статі у ЗМІ, коли за загальною назвою ми знаходимо лише частину даної проблематики.

3. Використання емоційних слів та фраз, які можна сприймати як маніпуляцію та емоційне давлення на читачів: “лише”, “тільки” та інших, некоректне використання статичних даних та/або їх округлення, або відсутність посилань на джерела кількісних показників.

Практично у 90 % вивчених нами матеріалів щодо домашнього насилля, які розміщені у вільному доступі у пошуковому сервісі Google, проблематика висвітлено однобоко, лише як насилля чоловіка проти його офіційної чи неофіційної партнерші та їх дитини/дітей.

У обмеженій кількості в Інтернеті є матеріали щодо домашнього насилля, що здійснюються іншими особами та/або щодо інших осіб, які перебувають у сімейних або близьких відносинах. Практично не розглядаються приклади домашнього насилля проти чоловіків, а також подібні відносини в ЛГБТІ сім’ях, де можливі різні варіації статевої суб’єктності осіб.

У більшості випадків необ’єктивна подача проблеми домашнього насилля характерна для статей українських ЗМІ. Вони часто допускають невідповідність назви статті та її змісту, що формує неправильне сприйняття проблематики в цілому. Багато із переглянутих нами статей містили загальну назву щодо протидії домашньому насиллю, а сам текст був орієнтований на захист тільки жіночої статі від домашнього насилля.

У матеріалах українських ЗМІ часто використовуються гендерно некоректні слова, такі як: “чоловік-кривдник”, “чоловік-тиран”, “чоловік-абюзер”, “потерпіла” (лише у жіночому роді, хоча існують і потерпілі чоловіки) або “жінка-жертва”.

Ми побачили наявність у матеріалах українських ЗМІ щодо домашнього насилля великої кількості емоційних часток “лише”, “тільки” та інших, що формують суб’єктивне бачення проблеми та впливають на емоційне несприйняття та нівелювання читачами окремих цифр. Не зрозуміло за яким принципом використовувались ці емоційні частки.

Значно менше необ'єктивну подачу матеріалу можна побачити в матеріалах, розміщених на сайтах державних органів та органів місцевого самоврядування, у міжнародних ЗМІ та для сайтів національних та міжнародних інститутів громадянського суспільства. Для порівняння іноземні ЗМІ та міжнародні організації у своїх статтях не використовують такий різкий перехід від загальної назви щодо домашнього насилля до його різновиду - домашнього насилля проти жінок, які застосовують українські ЗМІ.

У ході аналізу ми знайшли лише дві статті на сайтах органів державної влади та ОМС, в яких є риси суб'єктивної подачі матеріалу. Надаємо їх як приклад:

1)“Домашнє насилля: як врятуватись та куди звертатися”, яка розміщена на сайті Білгородська міська рада Одеської області²¹, починається із фрази: **“Українські жінки дедалі більше не бояться чоловіків-тиранів. Попри те, що проблема насильства в сім’ї ніколи не втрачає актуальності, в останні роки жертви домашнього терору потроху починають говорити про звірства...”**

Автори матеріалу, узагальнюючи, взагалі не розглядають можливість інших ролей в сім’ї із домашнім насиллям, ніж “жінка — жертва”, “чоловік — тиран”. Також із негативних явищ можна виділити використання аж занадто емоційних слів, такі як “звірства”, хоча домашнє насилля не завжди пов'язано із завданням саме фізичних ушкоджень та травм.

Така точка зору, подана як офіційна позиція органів місцевого самоврядування, може сприяти укріпленню наявного у суспільстві стереотипного патріархального бачення про ролі чоловіків та жінок.

2)“#16 днів проти насильства: домашнє насильство є злочином ²²”, розміщена на сайті Хмельницької обласної державної адміністрації, починається із фрази: **“Закони та їх ефективне застосування є важливою основою для запобігання насильству щодо жінок та дівчат та реагування на це грубе порушення прав людини.”**

Далі по тексті висвітлюється домашнє насилля, як форма злочину, де апріорі жінки є потерпілими, а чоловіки абюзерами. Окремо в статті надані факти про сексуальне насилля в шлюбі, яке розглядається як можливість зґвалтування та/або примушення до сексу лише чоловіками відносно жінок.

Необ'єктивне висвітлення тематики можна і в наступних матеріалах ЗМІ.

У статті про домашнє насилля²³ на Вікіпедії (Україна) із посиланням на міжнародні дослідження вказано наступне:

“У світовому масштабі жертвами (потерпілими від) домашнього насильства в абсолютній більшості є жінки; жінки також страждають від важчих, порівняно із чоловіками, форм насильства.

Основним чи першочерговим мотивом партнерського насильства жінок над чоловіками є самозахист чи інше самозбереження (наприклад, емоційного здоров'я)”.

При цьому не надається подібна українська аналітика, і є не зрозуміло, наскільки міжнародна практика та роль жінки в інших країнах підпадає під українські реалії сьогодення. Крім цього є два розділи, в яких йдеться про домашнє насилля проти жінок та дітей, і взагалі відсутній розділ чи навіть абзац щодо подібного насилля проти осіб чоловічої статі та ЛГБТІ.

²¹Сайт Білгородська міська рада Одеської області <http://bolgradovita.budzhak.org/index.php/46-top/191-domashnie-nasyllia-iaak-vriatuvatysia-ta-kudy-zvertatysia>

²²Сайт Хмельницька ОДА <https://www.adm-km.gov.ua/?p=85640>

²³Стаття на Вікіпедії (Україна) https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D1%96%D0%BC%D0%B5%D0%B9%D0%BD%D0%B5_%D0%BD%D0%B0%D1%81%D0%B8%D0%BB%D1%8C%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE

У матеріалі на Суспільних новинах “Ви завтра помиритеся, а нам зайва робота”: чи захищає держава від домашнього насильства²⁴ є згадування про випадки домашнього насилля, де потерпілими можуть бути і чоловіки:

“Постраждала людина (я зараз не кажу, що це виключно жінки, і чоловіки страждають від домашнього насильства) ніколи не винна в тому, що щодо неї вчиняються якісь насильницькі дії.”

У той же час на запитання журналістки “Скільки українців страждають від домашнього насильства та чи отримують вони належну допомогу?” директорка департаменту гарячих ліній та соціальної допомоги організації Ла Страда Альоною Кривуляк вказує лише на випадки домашнього насилля проти жінок, жодним чином не описуючи інші можливі варіанти.

І знову ми бачимо використання жодним чином не поясненого прирівнювання наступних слів: “жінка” = жертва, “кривдник” = чоловік.

“І так виходить, що **жінка** зробила величезний крок, в якихось моментах пересилила себе і звернулася по допомогу, а потім ще має сплатити штраф замість **кривдника**.”

“Коли відбувається ситуація домашнього насильства, **жінка** хоче допомоги тут і зараз.”, “Але ми завжди говоримо нашим постраждалим, що дуже важливо не мовчати, важливо повідомляти. Бо якщо правоохоронці будуть знати, що ви страждаєте від домашнього насильства, якщо про це будуть знати служби у справах дітей, соціальні служби, вони будуть розуміти, **що з таким батьком не можна залишати дитину**.”,

“Наш основний акцент, щоб показати **жінці**, що насправді вона значно сильніша, ніж здається на перший погляд” та інше.

У статті на сайті Рубрика із загальною назвою “Домашнє насильство. Що робити, якщо не віриш у поліцію²⁵” висвітлюється лише один бік домашнього насилля, де потерпілими є жінки та діти, а чоловіки є абюзерами.

При узагальненні інформації по темі домашнього насилля, автори не згадали інші варіанти домашнього насилля, такі як “жінка-потерпіла” — “жінка-абюзерка”, або “чоловік-потерпілий” — “чоловік-абюзер”, або “чоловік — потерпілий” та “жінка-абюзерка” тощо.

“Поліцейські часто називають факти насильства сімейним конфліктом, не розбираючись в особливостях. Це впливає на якість реагування **на звернення жінок про факти насильства**.”

“Ті провадження, які дійшли до суду та мають позитивну динаміку, доведені до суду стараннями організацій, які опікуються **захистом жінок, які потерпають від насильства**.”

Супровід відбувається від півроку до року, це складна система. **Більшість жінок** потребують довготривалої реабілітації, це не швидкі історії.”

Стаття 2019 року на сайті “Повага із загальною назвою “Закон і відповідальність – все, що ви маєте знати про домашнє насильство: кампанія проти сексизму”²⁶” починається із речення: “Важко повірити, але **67% жінок в Україні** зазнавали насильства й тільки 17% знають куди звертатися по допомогу.

Це нові результати дослідження з питань **добробуту та безпеки жінок в Україні**, що проходилося ОБСЄ”.

Автори у даній статті висвітили проблематику домашнього насилля в контексті жінки-потерпілі, але при цьому не вказали, що потерпілими можуть бути і чоловіки.

²⁴Стаття на Суспільні новини <https://susilne.media/111896-vi-zavtra-pomiritesa-a-nam-zajva-robot-a-ci-zahisae-derzava-vid-domashnogo-nasilstva/>

²⁵Стаття на Рубрика <https://rubryka.com/article/domashnye-nasylstvo-donbas/>

²⁶Стаття на сайті “Повага: кампанія проти сексизму” <https://povaha.org.ua/most-nad-dniprom-pidsvityat-pomaranchovym-16-dniv-aktyvizmu-proty-hendemo-zumovlenoho-nasylstva-scho-potribno-znaty/>

За загальною назвою статті на Медіаполігоні “Терпіти чи боротись: що робити жертвам домашнього насилля?”²⁷ ми знаходимо текст, який закріплює як аксіому стереотипне бачення, що жінка може бути лише жертвою, жодним чином не згадуючи інші варіанти відносин в сім'ях.

Директорка Кризового центру для постраждалих від домашнього насильства у м. Херсоні – Краска Наталя Володимирівна відповідає на питання журналістки та вказує, що:

“Вона переконана, що кожна жінка заслуговує на щасливе та безпечне життя...Жінки зазнають із боку чоловіка зневагу й ігнорування, а також піддаються приниженням у присутності дітей або інших людей”.

Знову ми бачимо, що права будь якої людини на захист від домашнього насилля показані у зменшених обсягах, як права жінок на захист.

Суб'єктивне висвітлення кількісних показників міститься в статті “Домашнє насильство: що треба знати та як протидіяти”²⁸ на сайті Xplainer.

У матеріалі вказується, що **“За статистикою Мінсоцполітики, найбільше від нього страждають саме жінки – їхні звернення становлять майже 90%.”**

Статистика, на яку посилається стаття, каже нам про дещо інші цифри: **“За даними Мінсоцполітики, у числі усіх звернень про домашнє насильство – найбільше від жінок: 86%, чоловіки – 12% і 2% – діти.”²⁹**

Хоча за загальним правилом округлення допустиме тільки при нецілих цифрах, автор статті самовільно округлив 86% до 90%, зменшивши кількість звернень чоловіків та дітей відповідно, чим спотворив загальні показники.

У статті за 2018 рік “Домашнє насильство: боротися не можна ігнорувати”³⁰ на сайті Інститут Просвіти вказується **“Утім, домашнє насильство стосується не лише їх. Воно може відбуватися не тільки між дружиною та чоловіком, а й між матір'ю і донькою, сином і батьком, страждати можуть діти, літні люди, або ж і чоловіки, яких утискають дружини, діти або онуки. Коло осіб досить широке.”**

У той же час зазначається, що **“Щорічно близько 1500 жінок, і ця тенденція збільшується за останні три роки, помирають від рук власних чоловіків.”**, але не дає жодних аналогічних цифр щодо домашнього насилля проти чоловіків.

У тексті є речення **“Більшість дорослих постраждалих усе ж таки жінки – це 93% від усіх звернень.”** Звичайно, такі округлення сприймаються, як суб'єктивна точка зору авторів, бо не дається посилання на джерело таких цифр, від загальної кількості звернень не відокремлюється заяви чоловіків та дітей.

Згідно даних Міністерства соціальної політики України, останні роки кількість звернень чоловіків була від 10 до 14%, від дітей 1-3%, тому не зрозуміло, яким чином було прораховано та відокремлено вказані у даній статті 93% звернень жінок. Не зрозуміло, хто дав інформацію щодо осіб кривдників (фраза “від рук власних чоловіків”).

²⁷Стаття на Медіаполігон

<https://mediapoligon.ks.ua/%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%BF%D1%96%D1%82%D0%B8-%D1%87%D0%B8-%D0%B1%D0%BE%D1%80%D0%BE%D1%82%D0%B8%D1%81%D1%8C-%D1%89%D0%BE-%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%B8%D1%82%D0%B8-%D0%B6%D0%B5%D1%80%D1%82%D0%B2%D0%B0%D0%BC/>

²⁸Стаття на Xplainer <https://explainer.ua/domashnye-nasilstvo-shho-treba-znati-ta-yak-protidiyati/>

²⁹Стаття Радіосвобода <https://www.radiosvoboda.org/a/news-domashnie-nasyilstvo-minsotspolityky/30970575.html>

³⁰Сайт Інституту просвіти <https://iprosvita.com/domashnie-nasyilstvo-borotysia-ne-mozhna-ihnoruvaty/>

Із позитивних явищ можна виділити:

1. Надання конкретних гендерно нейтральних порад для потерпілих осіб без виділення статті та орієнтації.
2. З'являються матеріали та аналітика про інший бік домашнього насилля, які висвітлюють не тільки стереотипне бачення “жінка — жертва” та “чоловік — абюзер”, а й інші види та підвиди домашнього насилля.
3. У напрямку протидії насиллю з'являються сайти та правоосвітні проєкти.

У більшості матеріалів, які розміщені на сайтах державних органів, органів місцевого самоврядування інформація надана в безособових відмінках, із врахуванням норм діючого законодавства України.

Аспект таких матеріалів закріплено не на суб'єктах чи об'єктах відносин, а на конкретних порадах потерпілим та надані контактні дані для звернень для захисту від домашнього насилля.

Як повідомляє Міністерство соціальної політики України³¹, Міністерство внутрішніх справ розробило чат-бот в Telegram **police_helpbot** для оперативного реагування на випадки домашнього насильства.

Чат-бот може: допомогти викликати служби допомоги (поліцію і швидку допомогу); роз'яснити, що таке домашнє насильство і як протидіяти цьому явищу, повноваження органів та установ, що здійснюють заходи щодо запобігання домашнього насильства; надати контакти інших служб допомоги; переадресувати на фахівців юридичної допомоги, які нададуть юридичну консультацію в онлайн-режимі.

На сайті Дія є освітній курс “**Онлайн-інструменти протидії домашньому насильству**”³², який створено Міністерством внутрішніх справ та Міністерством цифрової трансформації за підтримки Канадсько-українського проєкту розвитку поліції (CUPDP) коштом Уряду Канади.

У матеріалах, розміщених на сайті Міністерства соціальної політики України, висвітлено домашнє насилля різних видів та надається кількісні показники по кожному із видів.

“Розпочала роботу Літня школа з питань протидії домашньому насильству”³³: “За даними Нацсоцслужби, у **I півріччі 2021 року** надійшло 86 955 звернень від жінок з приводу домашнього насильства, **14 564 - від чоловіків, 1778 - від дітей.**”

“Уряд затвердив Державну програму запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 року”³⁴ :

“**Протягом 2020 року** суб'єктами взаємодії зафіксовано 211 362 звернення з приводу домашнього насильства, що на 61,9 % більше, у порівнянні з аналогічним періодом минулого року (130 514 звернень), з них: від дітей надійшло 2 765 звернень, що становить 1,3 % від загальної кількості; від жінок – 180 921 звернення, що становить 85,6 % від загальної кількості; **від чоловіків – 27 676 звернень, що складає 13,1 % від загальної кількості звернень.** Обліковано 262 звернення щодо вчинення домашнього насильства стосовно осіб з інвалідністю.”

³¹ Сайт Слово та Діло <https://www.slovoidilo.ua/2020/05/05/novyna/suspilstvo/mvs-zapustylo-chat-bot-borotby-domashnim-nasylstvom>

³² Сайт Дія <https://osvita.diia.gov.ua/courses/countering-domestic-violence>

³³ Сайт Міністерства соціальної політики України <https://www.msp.gov.ua/news/20524.html>

³⁴ Сайт Міністерства соціальної політики України <https://www.msp.gov.ua/news/19691.html>

“Ефективно протидіяти домашньому насильству та зупинити „біг поколінь по колу” – наше першочергове завдання, – Марина Лазебна³⁵”:

“Протягом 2020 року спостерігається зростання звернень з приводу насильства на 66%, з них: 86 % – жінки, 12 % – чоловіки, 2 відсотки – це діти”.

Приклади матеріалів на інших сайтах державних органів та органів місцевого самоврядування, де домашнє насилля представлено як об’єктивне явище, де потерпілими можуть бути і чоловіки, і жінки, і діти:

“Домашнє насильство: що робити і куди скаржитись? Покрокова інструкція”³⁶

“Домашнє насильство: що це таке, як його розпізнати, куди звертатись по допомогу?”³⁷

“ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО: ЩО РОБИТИ ТА КУДИ ЗВЕРТАТИСЯ?”³⁸

“Що таке домашнє насильство, які його основні ознаки”³⁹

“PRO домашнє насильство та заходи впливу на кривдника: процедура, учасники, практика”⁴⁰

“Ні насильству”⁴¹

“Діємо проти насильства: важливо знати кожному”⁴²

“Домашнє насилля: що робити та куди звертатись?”⁴³

“Психологічне та економічне насильство: як довести факт.”⁴⁴

“Як діяти, якщо ви стали жертвою домашнього насильства”⁴⁵

“Поняття «домашнє насильство» та його види”⁴⁶

“Запобігання та протидія домашньому насильству”⁴⁷

“Протидія домашньому насильству”⁴⁸

³⁵Сайт Міністерства соціальної політики України <https://www.msp.gov.ua/news/19354.html>

³⁶Сайт Девладівська сільська об’єднана територіальна громада Софіївський район, Дніпропетровська область <https://devlad.otg.dp.gov.ua/ua/novini-ta-podiyi/novini/domashnye-nasilstvo-shcho-robiti-i-kudi-skarzhitis-pokroкова-instrukciya>

³⁷Портал МВС <https://mvs.gov.ua/uk/activity/domestic-violence>

³⁸Сайт Кирилівської міської ради Запорізької області <https://krk.gov.ua/2021/03/domashn%D1%94-nasilstvo-shho-robiti-ta-kudi-zvertatisya.html>

³⁹Сайт Мирненська рада <https://myrne-gromada.gov.ua/news/1606730501/>

⁴⁰Стаття на Провокатор/КООРДИНАЦІЙНИЙ ЦЕНТР З НАДАННЯ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ/ PRO домашнє насильство та заходи впливу на кривдника: процедура, учасники, практика <https://pravokator.club/news/pro-domashnye-nasyilstvo-ta-zahody-vplyvu-na-kryvdnyka-protsedura-uchasnyky-praktyka/>

⁴¹Сайт Управління соціального захисту департаменту гуманітарної політики Львівської міської ради <https://social.lviv.ua/ni-nasillyu/>

⁴²Сайт Державної міграційної служби України <https://dmsu.gov.ua/news/dms/8459.html>

⁴³Сайт Білопільська РДА <http://blp.sm.gov.ua/index.php/ru/potochna-diyalnist/bilopilske-byuro-pravovoji-dopomogi/16854-domashne-nasilstvo-shcho-robiti-ta-kudi-zvertatisya>

⁴⁴Сайт Безоплатної правової допомоги <https://www.legalaid.gov.ua/novyny/psychologichne-ta-ekonomichne-nasyilstvo-yak-dovesty-fakt/>

⁴⁵Сайт Боратинська сільська рада територіальна громада Луцького району Волинського району <https://boratyn.silrada.org/yak-diyaty-yakshho-vy-staly-zhertvoyu-domashnogo-nasyilstva/>

⁴⁶Сайт Виконавчий комітет Тернівської районої у м. Кривий Ріг ради https://trnvk.gov.ua/ua/news/pg/300420333844253_n/

⁴⁷Сайт Офіційний портал Києву https://kyivcity.gov.ua/kyiv_ta_miska_vlada/struktura_150/vikonavchiy_organ_kivsko_misko_radi_kivska_miska_derzhavna_administratsiya/sluzhba_u_spravakh_ditei_ta_simi/zapobigannya_ta_protidiya_domashnomu_nasilstvu/

⁴⁸Сайт Сумської міської ради Департамент соціального захисту населення <https://dszn.smr.gov.ua/zapobigannya-nasilstvu/>

На сайтах Судова влада України⁴⁹ розміщені шаблон звернення до поліції у разі вчинення домашнього насильства із гендерно нейтральними фразами, де стаття кривдника можна обрати: “Мій чоловік (мій/моя дружина, син, донька, батько, мати)..., останнім часом, за місцем нашого проживання, систематично, в стані алкогольного/наркотичного сп’яніння (або в тверезому стані) вчиняє домашнє насильство, а саме: діяння психологічного, фізичного, економічного насильства, що виражається у наступному”.

Також на сайті Судова влада України є стаття про домашнє насилля проти чоловіків: “Суд оштрафував жінку за насильство над цивільним чоловіком⁵⁰”. Про цей випадок є також матеріал на сайті ZMINA. Центр прав людини “На Харківщині жінку засудили за домашнє насильство над чоловіком⁵¹” та сайті Юридична Газета Онлайн⁵²

У аналітиці “Ставлення громадян до гендерно зумовленого та домашнього насильства”⁵³, що підготовлена для Фонду ООН у галузі народонаселення та опублікована 05.05.2021 року, проаналізовані результати опитування щодо відношення до проблематики домашнього насилля, у тому числі випадки, де потерпілі є особи чоловічої статі, та надані наступні дані:

“43% українців вважають, що чоловіки можуть страждати від домашнього насильства з боку жінок так само, як і жінки від чоловіків – поінформованість зростає як серед чоловіків, так і серед жінок у 2021 році”;

“Половина населення (49%) втрутилась би в ситуацію застосовування фізичної сили жінкою проти чоловіка. Знову ж таки чоловіки частіше втрутились би самостійно, а жінки - викликали б поліцію”.

У статті “Чоловіки й насильство: Amnesty International презентувала нове соціологічне опитування⁵⁴” надається посилання на аналітичний матеріал, підготовлений Info Sapiens. Їх матеріали дають широкий обсяг для подальшого вивчення проблематики:

“...досвід домашнього насильства в ролі постраждалого пережили тільки 6% громадян чоловічої статі.

Серед тих, хто чинили домашнє насильство щодо хлопців, респонденти найчастіше називали батька, вітчима, партнера матері (45% із тих, хто стикалися з насильством до 16 років) або матір, мачуху, партнерку батька (32%).

Майже така сама ситуація з проявами домашнього насильства щодо чоловіків після 16 років: тут теж найчастіше як агресора вказували батька або вітчима.

Натомість про досвід насильства з боку особи, з якою чоловік перебуває в стосунках або шлюбі, розповіли 15%.

Близько 80 % респондентів, які стикалися з домашнім насильством у дитинстві або в зрілому віці, не зверталися по допомогу.

Одна з причин, чому чоловіки не схильні звертатися по допомогу, — те, що вони не завжди розпізнають ці ситуації як насильство.

⁴⁹Зарічний районий суд м. Суми https://zr.su.court.gov.ua/sud1805/pres-centr/vas_chekaut_v_sydi/zrazok_dom.nasilstvo

⁵⁰Сайт Судова влада України https://court.gov.ua/press/news/894026/?fbclid=IwAR2JzXkxLS6SGTOK0HgHCEm058U4hpGCAIb9Vlz9Umn_Whv7EakLLJ01X28

⁵¹Сайт ZMINA. Центр прав людини <https://zmina.info/news/na-harkivshhyni-zhinku-zasudyly-za-domashnye-nasyilstvo-nad-cholovikom/>

⁵²Сайт Юридична Газета Онлайн <https://yur-gazeta.com/golovna/sud-oshtarafuvav-zhinku-za-nasilstvo-nad-civilnim-cholovikom.html>

⁵³Аналітика “Ставлення громадян до гендерно зумовленого та домашнього насильства” https://ukraine.unfpa.org/uk/GBV_survey2021?fbclid=IwAR0YDgwh4EKyXb8FyT55uSyqiW8VY5tnwKyJGVtIzQh2VhZFIYc9AweSttE

⁵⁴Сайт Amnesty International https://www.amnesty.org.ua/choloviky-j-nasyilstvo-amnesty-international-prezentuvava-nove-sociologichne-opytuvannya/?fbclid=IwAR1yymk5uyK-v-O5TlrwkKBaj_bCbKc1MN_C1SsEnAjYEfmxOq_ZQ2_uSZM

Менше як половина опитаних (48 %) визнає заборону спілкуватися з друзями як психологічне насильство, а незаконне обмеження пересування — як фізичне.”

На сайтах BBC NEWS Ukraine є багато статей, у яких показані історії чоловіків — потерпілих від домашнього насилля:

"Я був за крок від смерті": британку вперше засудили за домашнє насильство”⁵⁵,

"Дружина гвалтувала мене 10 років. Розповідь українця”⁵⁶,

"Я лишався з дівчиною-садисткою. Боявся, що вона мене вб'є”⁵⁷.

У статті "У мене просто вкрали дітей": як українці втрачають дітей після розлучення”⁵⁸ описані випадки психологічного насилля, де використовують дітей як додатковий спосіб тиску на партнера чи партнершу. У статті в рівній мірі показані випадки такого насилля і проти жінок, і проти чоловіків.

На сайті Deutsche Welle (DW), міжнародна телерадіомовна компанія Німеччини, розміщена стаття українською мовою "Коли чоловік стає жертвою: сповідь про побутове насильство"⁵⁹ надані кількісні показники щодо звернень чоловіків за захистом від домашнього насилля: "За даними за 2019 рік, у Німеччині 81 відсоток жертв домашнього насильства - жінки, 19 відсотків - чоловіки. При цьому чоловіки рідше готові визнати себе жертвою.”

На відміну від сайтів державних органів та органів місцевого самоврядування, сайтів міжнародних організацій та ЗМІ, серед українських медіа складніше знайти об'єктивні статті, які висвітлюють домашнє насилля, де потерпілими є як жінки, так і чоловіки.

Із позитивних прикладів треба згадати статтю на Gloss.ua "Домашнє насильство: як захистити себе і допомогти іншим"⁶⁰, в якій журналісти звернулось за коментарями до Альона Кривуляк, координаторки напрямку гарячих ліній громадської організації "Ла Страда".

Сама стаття цікава тим, що подана із використанням гендерно нейтральних слів та фраз: "**Кожна особа, яка страждає від домашнього насильства**, має право на отримання безкоштовного державного адвоката.”,

"Навіть за рішенням суду згідно законодавства можна направити **людину** на програму для кривдників, але суди цього не роблять, тому що в Україні немає куди направляти.”,

"Якщо ви являєтесь свідком домашнього насильства, навіть, якщо це чужа **людина**, варто не замовчувати і викликати правоохоронців.”,

"**Постраждала людина** може просто бути в неадекватному стані і їй потрібен той, хто зможе зробити хоча б такі прості речі: викликати поліцію, медиків.”,

"Пошукайте для **особи, яка постраждала**, контакти, куди вона може звернутися.”,

⁵⁵Стаття BBC NEWS Ukraine "Я був за крок від смерті": британку вперше засудили за домашнє насильство <https://www.bbc.com/ukrainian/news-43838650>

⁵⁶Стаття BBC NEWS Ukraine "Дружина гвалтувала мене 10 років" <https://www.bbc.com/ukrainian/features-50140413>

⁵⁷Стаття BBC NEWS Ukraine "Я лишався з дівчиною-садисткою. Боявся, що вона мене вб'є" <https://www.bbc.com/ukrainian/features-47303572>

⁵⁸Стаття BBC NEWS Ukraine "У мене просто вкрали дітей": як українці втрачають дітей після розлучення <https://www.bbc.com/ukrainian/features-53855183>

⁵⁹Стаття на DW <https://www.dw.com/uk/koly-cholovik-staie-zhertvoiu-spovid-pro-pobutove-nasylstvo/a-55579586>

⁶⁰Стаття на Gloss.ua <https://gloss.ua/lifestyle/129580-domashn-nasil-stvo-yak-zakhistiti-sebe-dopomogti-nshim>

“В багатьох випадках **постраждала особа** вважає, що ця ситуація безвихідна, але ви можете бути серйозним пластом підтримки для неї. Не відмовляйте у допомозі. Не говоріть, що **людина** сама винувата (“бачила за кого заміж виходила” і таке інше). Будьте підтримкою **для цієї особи**, тому що в цій ситуації їй правда дуже і дуже складно”.

У матеріалі “Чи тільки жінки страждають від домашнього насильства?”⁶¹, розміщеному на сайті ГО “Форпост”, надані психологічні аспекти виникнення домашнього насилля проти чоловіків.

Стаття на Новое Время “«Не мають права жалітися». Українські чоловіки страждають від домашнього насильства, але майже не звертаються по допомогу”⁶² надає інформацію аналітики Amnesty International⁶³ та власні дослідження:

“дані Нацполіції демонструють, що за 2019 рік було зафіксовано 141 тис. 814 звернень, з яких 139 тис. 933 — це дорослі. З них 133 тис. 403 — жіночої статі. Відповідно, виходить, що **чоловіків серед них — 6 тис. 530 осіб**. У 2020-му ці дані становили 208 тис. 784 звернень від дорослих осіб, з яких 184 тис. 088 — жінки, відповідно, **24 тис. 696 — чоловіки**”.

На 24 каналі “Территория равенства” 20.08.2021 вийшов відео матеріал та ідентична стаття “Не годиться плакати”: мужчини также страдают от насилия, но редко признаются”⁶⁴, де вказується на три причини того, чому чоловіки не скаржаться, коли опиняються у ролі потерпілої особи від домашнього насилля: 1) необізнаність, 2) замовчування теми, 3) “ви ж чоловіки”.

На сайті Радіо Свобода опублікована стаття “13% звернень щодо домашнього насильства надходить від чоловіків – Ла Страда Україна”⁶⁵

На сайті Укрінформ розміщено інформація від 27.07.2021 про круглий стіл-презентацію на тему «Досягнення та перспективи столиці у наданні послуг особам, постраждалим від насильства», де директорка центру Тетяна Зотова надала інформацію про чоловічі звернення за захистом від домашнього насилля “До Київського міського Центру гендерної рівності, запобігання та протидії насильству **15-20% звернень про домашнє насильство надійшли від чоловіків**.”⁶⁶

У Еспресо.TV можна знайти статті за 2016 рік про випадки домашнього насилля проти осіб чоловічої статі:

“Олімпійську чемпіонку з гірськолижного спорту американку Пікабо Стрїт заарештували за те, що вона відлупцювала власного батька та замкнула його у підвалі”⁶⁷ із посиланням на іноземне ЗМІ sltrib.com⁶⁸;

⁶¹ Сайт ГО “Форпост” <http://forpost-center.org/chy-tilky-zhinky-strazhdayut-vid-domashnogo-nasylstva/>

⁶² Сайт Новое Время <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/domashnye-nasilstvo-chomu-ne-zvertayutsya-ukrajinski-choloviki-garyacha-liniya-50175787.html>

⁶³ Сайт Amnesty International https://www.amnesty.org.ua/choloviky-j-nasylstvo-amnesty-international-prezentovala-nove-socziologichne-opytuvannya/?fbclid=IwAR1yymk5uyK-v-O5TrwkKBaj_bCbKc1MN_C1SsEnAjYEfmxOq_ZQ2_uSZM

⁶⁴ Стаття та відео матеріал на 24 каналі https://24tv.ua/ru/ne-goditsja-plakat-muzhchiny-takzhe-stradajut-ot-nasilija-redko_n1718413

⁶⁵ Стаття на Радіо Свобода <https://www.radiosvoboda.org/a/news-domashnie-nasylstvo-choloviky/30581550.html>

⁶⁶ Сайт Укрінформ <https://www.ukrinform.ua/rubric-kyiv/3287775-kiiivskij-centr-gendernoi-rivnosti-do-20-zvernen-sodo-domasnogo-nasilstva-vid-colovikiv.html>

⁶⁷ Стаття Еспресо https://espreso.tv/news/2016/01/14/olimpiysku_chempionku_zareshтуvaly_za_pobyttya_vlasnogo_batka

⁶⁸ Стаття sltrib.com <https://archive.sltrib.com/article.php?id=3413939&itype=CMSID>

“Дівчина хокеїста клубу НХЛ "Монреаль Канадієнс" Алекса Гальченюка Шанель Лещинські була заарештована за підозрою в домашньому насиллі⁶⁹” із посиланням на іноземне ЗМІ SportsNet⁷⁰.

На сайті “ДІМ (НЕ)БЕЗПЕКИ. Психологічне насильство — EdEra”⁷¹ можна пройти відео курс лекцій щодо домашнього насилля, дізнатись практичні поради виходу із ситуації та/або допомоги іншим у подібній ситуації. Створення подібного сайту є позитивною діяльністю в рамках правоосвіти пересічних громадян України, тому ми виділяємо його створення у підрозділі позитивних явищ.

У той же час, при поверховому аналізі ми виявили некоректні гендерні висловлювання, які містять дискримінаційні порушення: “Блок 2. Лекція 4: Чому постраждалі не йдуть від кривдників?” фраза “Найчастіше жертви домашнього насильства — це жінки. Чоловіки також потерпають від нього, **але мають більше можливостей вийти із ситуації насильства.**” Подібне узагальнення є суб'єктивним, бо не містить жодних посилань на документальні докази. Наразі відсутні жодні аналітичні матеріали, які б свідчили, що чоловіки легше виходять із ситуації домашнього насильства проти них.

⁶⁹Стаття Еспресо https://espreso.tv/news/2016/01/13/divchynu_ amerykanskiego_khokeyista_zaareshtuvaly_za_pobyttya_kokhanogo

⁷⁰Стаття SportsNet <https://www.sportsnet.ca/hockey/nhl/police-arrest-galchenyuks-girlfriend-on-domestic-abuse/>

⁷¹Сайт “Психологічне насильство — EdEra <https://nonviolence.ed-era.com>

РОЗДІЛ 5: СУДОВІ ПРЕЦЕДЕНТИ РОЗГЛЯДУ СПРАВ У УКРАЇНСЬКИХ СУДАХ ЩОДО НАСИЛЛЯ, ДЕ ПОТЕРПІЛИМИ Є ОСОБИ ЧОЛОВІЧОЇ СТАТІ

Національна судова практика у справах про домашнє насильство охоплює адміністративного та кримінального судочинства. Розглядати їх результати слід у комплексі, оскільки найчастіше одна й та сама потерпіла особа звертається до усіх механізмів захисту своїх прав – по черзі або одночасно. Розгляд подібних справ здійснюють суди загальної юрисдикції. У першій інстанції – правосуддя здійснюють одні й ті самі судді, які у своїй практиці керуються однаковими правовими стандартами.

Під час розгляду справ про домашнє насильство є важливим застосування наступних стандартів у роботі під час розгляду справ про домашнє насильство: розуміння суддями питань щодо гендерної рівності, домашнього насильства; відсутність у суддів гендерних стереотипів; знання міжнародних норм та стандартів для боротьби з гендерно зумовленим насильством; застосування практики Європейського суду з прав людини; забезпечення права на повагу до приватного життя (конфіденційність, невтручання в особисте життя) та до гідності особи.

Про це, зокрема, під час міжнародному конгресі «Правосуддя з гендерною перспективою» розповіла суддя Верховного Суду, Надія Стефанів⁷². Важливим є слідування цим принципам у справах щодо домашнього насильства, вчиненого проти чоловіків, через соціальні, культурні та історичні причини несприйняття цього феномену українським суспільством.

1. Досудове розслідування справ щодо домашнього насилля.

За загальними тенденціями правоохоронні органи не мають достатніх ресурсів для здійснення досудових розслідувань ефективно та оперативно.

Неякісне складання обвинувального акту призводить до неможливості кваліфікації певних злочинів як домашнього насильства. Згідно із позиціями Верховного Суду у декількох подібних справах вчинене діяння має бути кваліфіковане не як домашнє насильство, а як загальнокримінальний злочин: умисне тілесне ушкодження або умисне пошкодження майна.

Кваліфікація злочину як домашнього насильства вимагає, щоб були доведені ряд додаткових ознак, порівняно із загально кримінальними елементами. Недотримання цих правил призводить до скасування судових рішень.

Сімнадцятого червня 2021 р. Верховний Суд колегією суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду у справі № 717/764/20⁷³ призначив новий розгляд у справі через те, що суд апеляційної інстанції вийшов за межі обвинувачення.

Суд вказав, що для того, щоб обґрунтувати наявність домашнього насильства у конкретному випадку, **сторона обвинувачення має довести обставини, які свідчать, що потерпіла від інкримінованого злочину особа є у той же час і жертвою домашнього насильства.**

Докази того, що інкримінований злочин пов'язаний з домашнім насильством, мають бути надані стороною обвинувачення, аби сторона захисту отримала можливість їх спростувати. Необхідною умовою визнання судом злочину таким, що пов'язаний з домашнім насильством, є відображення цієї обставини у формулюванні обвинувачення з встановленням органом досудового розслідування відповідних фактичних обставин.

⁷² <https://www.facebook.com/supremecourt.ua/posts/433165240791700/>

⁷³ <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97829094>

Злочини у сфері домашнього насильства вони часто відносять до категорії незначних, керуючись невисоким рівнем покарання за його вчинення, а отже, приділяють їм менше уваги, ніж більш тяжким кримінальним правопорушенням. Як наслідок, страждає оперативність вчинення слідчих (розшукових) дій та якість процесуальних документів.

Це в майбутньому стає підставою для скасування винесених судами обвинувальних вироків або ж затягування розгляду справи.

2. Критерії розмежування справ щодо домашнього насилля.

Критерієм розмежування злочину, передбаченого статтею 126-1 Кримінального кодексу України, та адміністративного проступку, передбаченого статтею 173-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення, є **систематичність злочинних діянь у випадку притягнення до кримінальної відповідальності**. На цьому наголосив Верховний Суд колегією суддів Другою судовою палатою Касаційного кримінального суду у справі № 583/3295/19⁷⁴.

Верховний Суд зазначав, що словосполучення «систематичне вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства» у визначенні домашнього насильства як складу злочину описує саме діяння. Не має значення, чи було відображено в адміністративному протоколі поліції, в обмежувальному приписі чи в іншому документі факт перших двох актів насильства. Факт документування має значення для доказування систематичності, але не більше ніж інші передбачені законом докази.

Є характерним те, що обвинувачені особи за статтею 126-1 Кримінального кодексу України до розгляду кримінальної справи щодо них неодноразово вже притягались до адміністративної відповідальності за статтею 173-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення. Саме постанови судів про адміністративні правопорушення за статтею 173-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення в майбутньому стають правовим підґрунтям для притягнення винної особи до кримінальної відповідальності.

3. Статистичні дані справ за статтею 173-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення.

У 2020 році перебували на розгляді 130 670 справи щодо адміністративних правопорушень, передбачених статтею 173-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення, із них 124 770 надійшло у звітному періоді. Розглянуто 104 578 справ щодо 104 646 осіб⁷⁵. Це вказує на широку розповсюдженість домашнього насильства.

Жінки були визнані винними у вчиненні домашнього насильства як адміністративного правопорушення у 4 629 випадках, що складає приблизно 4,4 відсотків від загальної кількості осіб (відносно 104 646 осіб).

Гендерна характеристика потерпілих осіб (облік потерпілих осіб по статі) правоохоронними органами та судами не ведеться, тому не можна сказати, скільки випадків домашнього насилля були направлені саме проти чоловіків.

Деталізацію за регіонами можна побачити у таблиці нижче:

⁷⁴ <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95213443>

⁷⁵ Відповідь Державної судової адміністрації України № інф/025-22-40/22 від 14.01.22 на запит

Реґіон	Кількість справ, що перебували на розгляді, од		Гендерна характеристика порушників
	усього	у тому числі надійшло у звітному періоді	жінок
Вінницька область	5 515	5 365	184
Волинська область	3 276	2 995	114
Дніпропетровська область	13 371	12 705	437
Донецька область	8 004	7 667	318
Житомирська область	7 008	6 677	224
Закарпатська область	3 413	3 246	166
Запорізька область	5 499	5 304	252
Івано-Франківська область	3 626	3 447	75
Київська область	4 042	3 946	152
Кіровоградська область	3 214	3 102	91
Луганська область	2 012	1 958	125
Львівська область	7 640	7 373	280
Миколаївська область	4 046	3 809	100
Одеська область	8 732	8 256	480
Полтавська область	3 434	3 316	105
Рівненська область	4 390	4 069	136
Сумська область	3 828	3 733	150
Тернопільська область	4 456	4 358	81
Харківська область	6 663	6 503	222
Херсонська область	6 220	5 879	159
Хмельницька область	3 062	2 918	107
Черкаська область	3 420	3 259	127
Чернівецька область	4 097	3 834	107
Чернігівська область	2 731	2 659	109
м. Київ	8 971	8 392	328
ВСЬОГО	130 670	124 770	4 629

4. Статистичні дані справ за статтею 126-1 Кримінального кодексу України.

У 2020 році 756 справ щодо домашнього насилля за ст.126-1 Кримінального кодексу України перебували на розгляді. Із них 168 закінчилися винесенням обвинувального вироку⁷⁶. За рік до відповідальності було притягнуто кожну п'яту особу.

Згідно наданої Державною судовою адміністрацією України кількість кримінальних проваджень за статтею. 126-1 Кримінального кодексу України за регіонами складає:

Орган статистичної звітності	Кількість справ, що перебували на розгляді	Кількість справ, в яких розгляд закінчився винесенням обвинувального вироку
ТУ ДСА України в Вінницькій області	24	6
ТУ ДСА України в Волинській області	24	4
ТУ ДСА України в Дніпропетровській області	63	4
ТУ ДСА України в Донецькій області	52	15
ТУ ДСА України в Житомирській області	47	15
ТУ ДСА України в Закарпатській області	39	12
ТУ ДСА України в Запорізькій області	21	3
ТУ ДСА України в Івано-Франківській області	18	8
ТУ ДСА України в Київській області	37	4
ТУ ДСА України в Кіровоградській області	17	9
ТУ ДСА України в Луганській області	18	4
ТУ ДСА України в Львівській області	29	6
ТУ ДСА України в Миколаївській області	18	5
ТУ ДСА України в Одеській області	33	1
ТУ ДСА України в Полтавській області	30	7
ТУ ДСА України в Рівненській області	25	9
ТУ ДСА України в Сумській області	31	4
ТУ ДСА України в Тернопільській області	20	9
ТУ ДСА України в Харківській області	64	3
ТУ ДСА України в Херсонській області	29	19
ТУ ДСА України в Хмельницькій області	31	6
ТУ ДСА України в Черкаській області	31	7
ТУ ДСА України в Чернівецькій області	10	4
ТУ ДСА України в Чернігівській області	17	3
ТУ ДСА України в м. Київ	28	4
ВСЬОГО	756	168

При подальшому безпосередньому аналізі судової практики щодо застосування домашнього насильства простежується невелика кількість звернень потерпілих чоловіків до правоохоронних органів. За 2020 рік було розглянуто 49 кримінальних проваджень, де потерпілими виступили особи чоловічої статі (643 потерпілих осіб віком від 18 років — 594 осіб жіночої статі)⁷⁷.

⁷⁶Відповідь Державна судова адміністрація України № інф/01395-21-інф-1284/21 від 23.12.2021

⁷⁷ Відповідь Державна судова адміністрація України № інф/01395-21-інф-1284/21 від 23.12.2021

У частині областей (Волинській, Київській, Львівській, Миколаївській, Черкаській та Чернігівській областях) відсутні дані щодо розгляду справ щодо притягнення до кримінальної відповідальності за домашнє насильство проти чоловіків.

Це шість з двадцяти чотирьох областей, в яких на даний момент подається статистика, тобто чверть регіонів взагалі не мають досвіду судового розгляду подібних справ.

У ще чотирьох областях - Івано-Франківській, Кіровоградській, Одеській, Полтавській та місті Києві, було розглянуто по одній справі.

Потерпілими чоловіки складають приблизно 7,6 % від загальної кількості потерпілих осіб від домашнього насилля. Статистика за регіонами надана у таблиці:

Орган статистичної звітності	Потерпілі особи від 18 років	Із них особи жіночої статі	Із них особи чоловічої статі
ТУ ДСА України в Вінницькій області	39	35	4
ТУ ДСА України в Волинській області	4	4	0
ТУ ДСА України в Дніпропетровській області	62	57	5
ТУ ДСА України в Донецькій області	47	42	3
ТУ ДСА України в Житомирській області	61	59	2
ТУ ДСА України в Закарпатській області	15	12	3
ТУ ДСА України в Запорізькій області	14	12	2
ТУ ДСА України в Івано-Франківській області	19	18	1
ТУ ДСА України в Київській області	12	12	0
ТУ ДСА України в Кіровоградській області	8	7	1
ТУ ДСА України в Луганській області	12	10	2
ТУ ДСА України в Львівській області	51	51	0
ТУ ДСА України в Миколаївській області	17	17	0
ТУ ДСА України в Одеській області	24	23	1
ТУ ДСА України в Полтавській області	19	18	1
ТУ ДСА України в Рівненській області	32	28	4
ТУ ДСА України в Сумській області	38	35	4
ТУ ДСА України в Тернопільській області	18	15	3
ТУ ДСА України в Харківській області	29	26	3
ТУ ДСА України в Херсонській області	52	48	4
ТУ ДСА України в Хмельницькій області	14	12	2
ТУ ДСА України в Черкаській області	12	12	0
ТУ ДСА України в Чернівецькій області	22	20	3
ТУ ДСА України в Чернігівській області	9	9	0
ТУ ДСА України в м. Київ	13	12	1
ВСЬОГО	643	594	49

Аналіз вироків, які містяться у Єдиному реєстрі досудових розслідувань показав, що у період з 1 січня 2020 року по 1 січня 2022 року було розглянуто 83 справи, де обвинуваченими виступали жінки. У 42 випадках вони вчинили злочини проти осіб чоловічої статі (в інших випадках злочини були вчинені проти матерів, дочок чи сестер обвинувачених).

5. Пом'якшувальні та обтяжливими обставини у справах щодо домашнього насилля.

Пом'якшувальними обставинами у таких справах виступало щире каяття обвинуваченого – у більш ніж 90 % проаналізованих вироків винні визнавали свою вину повністю, або визнавали її частково, вказуючи, що насильство між ними та потерпілими було взаємним.

Дванадцятого березня 2020 року, Застанівський районний суд Чернівецької області своїм вирокком засудив тещу, яка вчиняла систематичне психологічне домашнє насильство щодо свого зятя, яке проявилось у словесних образах до потерпілого нецензурними словами та погрозами фізичної розправи.

«обвинувачена ОСОБА_1 вину не визнала, вказала що тривалий період часу перебуває в неприязних стосунках із своїм зятем ОСОБА_2 в ході конфліктів, як і вона, так і потерпілий викликали працівників поліції. В результаті чого обоє притягувалися до адміністративної відповідальності. Зазначила що ініціатором конфліктів була і вона і потерпілий»⁷⁸.

Обтяжливими обставинами найчастіше виступали стан алкогольного чи наркотичного сп'яніння під час вчинення злочину, а також іноді – вік потерпілого.

Першого квітня 2021 року Буський районний суд Львівської області розглянув справу, в якій обвинуваченою була жінка, а потерпілим – її малолітній син. Насильство виражалося у: «безпідставних, не маючи на те підґрунтя, конфліктах, словесних образах останнього, висловлюваннях в його адресу словами нецензурної лайки»⁷⁹. Вік потерпілої особи був розглянутий як обтяжлива обставина. Навіть у таких обставинах суд призначив покарання у вигляді громадських робіт.

6. Особливості розгляду різних видів домашнього насилля: психологічного, економічного, фізичного та їх поєднань.

У справах за кваліфікацією “домашнє насилля” серед фізичного виду домашнього насильства зустрічається такі, що призвели до тілесних ушкоджень невеликої тяжкості. За наявності більш тяжких тілесних ушкоджень суди кваліфікують злочини за іншими статтями Кримінальним кодексом України.

Двадцять п'ятого вересня 2020 року Бобровицький районний суд Чернігівської області у своєму рішенні вказав, що «ОСОБА_1, 08.06.2020 близько 23 години, точного часу не встановлено, перебуваючи в стані алкогольного сп'яніння, знаходячись в будинку за місцем свого проживання в АДРЕСА_1, де в ході раптово виниклого конфлікту, з мотивів особистих неприязних стосунків, з метою заподіяння тілесних ушкоджень, діючи умисно та усвідомлюючи суспільно-небезпечні наслідки своїх дій, нанесла своєму рідному брату ОСОБА_2 один удар по голові металевою кришкою з відра, чим спричинив останньому тілесні ушкодження у вигляді однієї забійної рани на голові (обличчі), яке відноситься до легкого ступеню тілесних ушкоджень, що не спричинило за собою короточасний розлад здоров'я за ознакою тривалості розладу здоров'ю»⁸⁰.

Діяння було кваліфіковано судом саме як домашнє насильство, а не як легке тілесне ушкодження за статтею 125 Кримінального кодексу України.

Психологічне насильство, навіть за відсутності фізичних наслідків також ставало підставою для притягнення до кримінальної відповідальності. Серед розглянутих видів психологічного насильства – нецензурна лайка, образи, приниження. Як форма психологічного насильства вказувалися погрози, у тому числі, фізичної розправи або пошкодження майна.

⁷⁸ <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88166723>

⁷⁹ <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95959285>

⁸⁰ <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91803800>

Кролевецький районний суд Сумської області у своєму вироку від 16.01.2020 року вказав, що «19.12.2018р. близько 17 год. 30 хв. та 06.01.2019р. близько 19 год. ОСОБА_1, знаходячись за місцем проживання в АДРЕСА_1, вчинила домашнє насильство, а саме **висловлювалася нецензурною лайкою на чоловіка ОСОБА_2**, внаслідок чого могла бути завдана шкода психічному здоров'ю останньому»⁸¹

Котелевський районний суд Полтавської області у своєму вироку від 02.09.2020 року формулює психологічне насильство, заподіяне потерпілому як: «агресивну поведінку, висловлювання образ в адресу потерпілого»⁸².

Суди також описували моральну шкоду, завдану психологічним насильством потерпілим. Для цього вони використовували загальнозживані абстрактні терміни, не залучаючи до участі у процесі ні психолога як спеціаліста, ні проводячи психологічну чи психолого-психіатричну експертизу, що в принципі, є недоліком як досудового розслідування, так і судового розгляду.

Генічеський районний суд Херсонської області у своєму вироку від 06.01.2021 року зазначив, що дії винної особи призвели до моральної шкоди «спричинивши погіршення якості життя потерпілого, викликали у останнього побоювання за свою безпеку, емоційну невпевненість, нездатність захистити себе та психологічні страждання»⁸³.

Ленінський районний суд м. Харкова у своєму вироку від 21.06.2021 року охарактеризував моральну шкоду потерпілому як: «погіршення якості життя, що виразилось у формі втрати енергійності, втоми, фізичному дискомфорті, втраті повноцінного сну та відпочинку»⁸⁴.

Лише в поодиноких випадках у матеріалах справи містилися результати експертиз. У рішенні Володарського районного суду Донецької області зазначалося, що: «Внаслідок вищевказаних систематичних протиправних дій з боку ОСОБА_1 згідно висновку експерта у ОСОБА_2 існують підстави для констатації надлишкових перешкод, які утворилися у його життєдіяльності внаслідок дій ОСОБА_1, які зумовили порушення звичного стереотипу його життєдіяльності, завдали утиску фундаментальним особистим цінностям та потребам підекспертного в особистому та фізичному благополуччі, в активній та продуктивній життєдіяльності, упевненості у собі та у майбутньому. З урахуванням індивідуально-психологічних особливостей особистості ОСОБА_2, ситуація, що досліджується за справою, є для нього суттєво психотравмуючою (стресогенною), що безпосередньо викликає психічний дискомфорт, зумовивши тривалі та інтенсивні фізичні й психологічні страждання, які існують до даного часу. Внаслідок дій ОСОБА_1 у ОСОБА_2 мають місце тривалі, інтенсивні й негативні за своїми проявами фізичні та психологічні (моральні) страждання»⁸⁵

Щодо економічного насильства як різновиду домашнього, воно рідко зустрічається у справах. Загалом йдеться про складне позбавлення можливості користуватися певними речами або виселення із житла без відповідної правової підстави.

Другого березня 2021 року Кам'янець-Подільський міськрайонний суд Хмельницької області у своєму вироку вказав, що «ОСОБА_1 о 14 год. 19 лютого 2021 року по АДРЕСА_1 вчинила домашнє насильство психологічного та **економічного характеру**, відносно свого сина ОСОБА_2, тобто **умисно позбавила житла, що виразилося у забороні проживати за вищевказаною адресою**. Своїми діями, ОСОБА_1 вчинила адміністративне правопорушення, передбачене ч.1 ст.173-2 КУпАП»⁸⁶.

⁸¹ <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86976868>

⁸² <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91265816>

⁸³ <https://reyestr.court.gov.ua/Review/99399976>

⁸⁴ <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97078571>

⁸⁵ <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94029357>

⁸⁶ <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95260532>

Тринадцятого вересня 2021 року Макарівський районний суд Київської області у своєму рішенні вказав «ОСОБА_1, вчинив домашнє насильство відносно свого батька ОСОБА_2, а саме умисні дії психологічного та **економічного характеру**, що полягали у висловлюванні в його бік нецензурною лайкою, погрозах фізичною розправою, внаслідок чого могла бути завдана шкода його психічному здоров'ю, а також **забороняв користуватися спільним майном**»⁸⁷.

7. Характерні види відповідальності до винних осіб у домашньому насиллі.

Характерною ознакою кримінальних справ про домашнє насильство є затвердження угод про примирення між обвинуваченою особою та потерпілим⁸⁸.

Застосування подібної угоди не є цілком виправданим, якщо у вигляді покарання суд обирає винній особі штраф, що призводить до економічних збитків як обвинуваченому, так і потерпілій особі, які навіть після винесення судом обвинувального вироку часто продовжують проживати разом.

Обрання інших видів покарань, не пов'язаних із позбавленням волі, також не завжди призводить до виправлення засуджених, хоча офіційної статистики рецидивів немає.

У більшості таких справ розгляд закінчувався призначенням покарання у вигляді громадських робіт.

Двадцять п'ятого листопада 2020 року Дружківський міський суд Донецької області затвердив таку угоду своїм рішенням. Справа мала відношення до «домашнього насильства, з мотивів побутових сімейних конфліктів, у стані алкогольного сп'яніння систематично вчиняла психологічне насильство над своїм співмешканцем ОСОБА_1, з яким вона знаходиться у сімейних відносинах, що призвело до його психологічних страждань та погіршило якість життя потерпілого»⁸⁹. У цьому випадку суд обмежився покаранням у вигляді 150 годин громадських робіт.

Суди першої інстанції призначали покарання винним особам досить м'якого характеру, зазвичай обмежуючись покараннями не пов'язаними з позбавленням волі. Якщо й призначали покарання у вигляді позбавлення волі, то застосовували його із іспитовим строком, звільняючи винного від реального його відбуття.

Межівський районний суд Дніпропетровської області своїм вироком від 12.05.2021 року визнав особу винною у вчиненні злочину, призначив покарання строком на один рік позбавлення волі, однак звільнив від його відбування, надавши один рік іспитового строку⁹⁰.

Були зафіксовані випадки невиконання засудженими особами покарання у вигляді призначених громадських робіт або іншого, не пов'язаного із позбавленням волі, покаранням.

Шістнадцятого червня 2020 року Кролевецький районний суд Сумської області розглянув подібну справу. Відповідно до винесеного вироку: «ОСОБА_1 засуджена вироком Кролевецького районного суду Сумської області від 12 вересня 2019 року за ст. 126-1 КК України до покарання у виді громадських робіт на строк 240 годин, вирок набрав законної сили .25 листопада 2019 року ОСОБА_1 направлено до комунального підприємства «Кролевецький центральний міський ринок» для відбування покарання. 26 листопада 2019 року ОСОБА_1 з'явилась на підприємство, віддала направлення, але до відбування

⁸⁷ <https://reyestr.court.gov.ua/Review/99556314>

⁸⁸ <https://blog.liga.net/user/adaniel/article/39717>

⁸⁹ <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93083621>

⁹⁰ <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96816583>

призначеного покарання у період з 26.11.2019 року по 20.12.2019 року не приступала, поважних причин невиходу не пояснила»⁹¹.

Засуджену було додатково притягнуто до кримінальної відповідальності за статтею 389 Кримінального кодексу України, тобто невиконання судового рішення. За сукупністю вироків їй було призначено остаточне покарання у вигляді 4 місяців 25 днів арешту.

8. Приклади судових справ щодо домашнього насилля відносно осіб чоловічої статі, які є батьками та/або дідусями.

Багато випадків домашнього насилля зафіксовані щодо осіб чоловічої статі літнього віку: батьків та дідусів.

У Острозькому районному суді Рівненської області розглянули справу щодо психологічного та фізичного виду домашнього насилля дорослого сина відносно батька⁹²: «ОСОБА_2, уродженця с. Розваж Острозького району Рівненської області, громадянина України, не працює, не одружений, раніше судимий, 16.09.2020 вирок Острозького районного суду за ст. 126-1 КК України до покарання у виді 150 годин громадських робіт (на даний час покарання відбуто).

06.08.2020 приблизно о 15.00 год, перебуваючи на території господарства за місцем спільного проживання, **вчинив стосовно свого батька дії психологічного та фізичного насильства**, які проявилися в тому, що ОСОБА_2 висловлювався відносно потерпілого нецензурними та образливими словами, намагався його вдарити.

31.08.2020 приблизно о 16:50 год. ОСОБА_2, знаходячись на території господарства за місцем спільного проживання в АДРЕСА_1, знову вчинив стосовно свого батька ОСОБА_1 дії психологічного та фізичного насильства, які проявились в тому, що ОСОБА_2 висловлювався відносно потерпілого нецензурними та образливими словами, намагався вдарити, кидався різного роду предметами, чинив психологічний тиск.

За вищевказаними фактами ОСОБА_2 постановами Острозького районного суду Рівненської області від 19.08.2020 у справі №567/888/20, від 30.09.2020 у справі №567/1058/20 притягнуто до адміністративної відповідальності за вчинення адміністративних правопорушень, передбачених ч.2 ст.173-2 КУпАП.

Продовжуючи свої злочинні дії, 23.10.2020 приблизно о 19:00 год. ОСОБА_2, перебуваючи на території господарства за місцем спільного проживання в АДРЕСА_1, **вчинив відносно свого батька ОСОБА_1 дії психологічного та фізичного насильства**, які проявились у тому, що ОСОБА_2 висловлювався відносно потерпілого нецензурними та образливими словами, намагався його вдарити.

Вказаними насильницькими діями ОСОБА_2 завдав потерпілому ОСОБА_1 фізичних, психологічних страждань та призвів до погіршення якості життя потерпілого.

визнати винуватим у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ст. 126-1 КК України та призначити покарання у виді громадських робіт строком 180 годин.»

У Березнівському районному суді Рівненської області розглянули подібну справа⁹³, в якій теж вже є рішення:

«ОСОБА_2 уродженця с. Білокриниця Кременецького району Тернопільської області, українця, громадянина України, освіта середня, розлучений, не працює, раніше не судимий, перебуваючи за місцем свого проживання у період з 18.07.2020 по 23.04.2021 систематично умисно **вчиняє домашнє насильство щодо свого батька**, що призводить до психологічних страждань, емоційної залежності та погіршення якості життя потерпілого за наступних обставин.

⁹¹ <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89877424>

⁹² <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96117198>

⁹³ <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97534595>

Так, ОСОБА_2, відповідно до постанови Березнівського районного суду Рівненської області від 10.08.2020 у справі № 555/1297/20 визнаний винним за ч. 1 ст. 173-2 КУпАП (за вчинення 18.07.2020 домашнього насильства щодо батька).

Крім цього, ОСОБА_2, відповідно до постанови Березнівського районного суду Рівненської області від 11.09.2020 у справі № 555/1542/20, визнаний винним за ч. 2 ст. 173-2 КУпАП. (за вчинення 08.09.2020 домашнього насильства щодо батька).

В ході досудового розслідування встановлено, що 23 квітня 2021 року приблизно о 16 годині 30 хвилин ОСОБА_2, перебуваючи в стані алкогольного сп'яніння за місцем свого проживання в АДРЕСА_1, маючи умисел та мету на систематичне вчинення домашнього насильства щодо свого батька ОСОБА_3, усвідомлюючи суспільно-небезпечний характер своїх дій та передбачаючи негативні наслідки умисно-систематично проявив відносно потерпілого акт психологічного насильства, а саме безпричинно словесно ображав його, висловлювався в адресу потерпілого нецензурною лайкою, погрожував фізичною розправою, що викликало у потерпілого ОСОБА_3 побоювання за свою безпеку, призвело до психологічних страждань, емоційної залежності та погіршення якості життя.

визнати винним у вчиненні злочину, передбаченого ст. 126-1 КК України, призначивши покарання у виді арешту на строк 3 (три) місяці.”

Подібну справу розглянули у Немирівському районному суді Вінницької області⁹⁴:

“за обвинуваченням ОСОБА_1, ІНФОРМАЦІЯ_1, уродженця с. Медвежа Вінницького району, зареєстрованого та проживаючого АДРЕСА_1, українця, громадянина України, не працюючого, не одруженого, відповідно до ст. 89 КК України раніше не судимого, у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ст. 126-1 КК України.

ОСОБА_1, в порушення вимог ст. 28 Конституції України, згідно якої кожен має право на повагу до його гідності, а також в порушення вимог Закону України «Про запобігання та протидії домашньому насильству», діючи умисно, усвідомлюючи небезпеку своїх дій, передбачаючи їх суспільно-небезпечні наслідки, систематично, протягом тривалого часу, **вчиняв домашнє насильство щодо свого батька** - ОСОБА_2 за місцем їх спільного проживання, що розташоване за адресою: АДРЕСА_1, що виражалось у словесних образах, погрозах фізичної розправи, приниженні, у зв'язку з чим ОСОБА_2 завдано психологічних (емоційних) страждань.

Затвердити угоду про примирення від 17 грудня 2020 р., укладену між потерпілим ОСОБА_2 та обвинуваченим ОСОБА_1 у кримінальному провадженні №12020020240000341 від 04.12.2020.

ОСОБА_1 визнати винуватим у пред'явленому обвинуваченні за ст.126-1 КК України і призначити йому узгоджене сторонами угоди покарання у виді арешту строком на 1 місяць.”

У Чуднівському суді Житомирської області розглянуто справу⁹⁵, де обвинувачувана сторона має вже декілька закритих та нових адміністративних та кримінальних справ через систематичне вчинення насильства проти свого батька.

“громадянина України ОСОБА_1, ІНФОРМАЦІЯ_1, який зареєстрований та проживає за адресою: АДРЕСА_1, реєстраційний номер облікової картки платника податків НОМЕР_1, не працює.

Відповідно до протоколу про адміністративне правопорушення серії АПР18 №388851 від 05.03.2020 ОСОБА_1 04.03.2020 близько 20:20 год. в АДРЕСА_1, погрожував фізичною розправою, **принижував словами нецензурної лайки та виганяв з будинку свого батька ОСОБА_2**. Тим самим ОСОБА_1 вчинив адміністративне правопорушення, передбачене ч.1 ст.173-2 КУпАП.

Відповідно до протоколу про адміністративне правопорушення серії АПР18 №387947 від 05.03.2020 ОСОБА_1 05.03.2020 о 13:00 год. в АДРЕСА_1, погрожував фізичною розправою, **принижував словами нецензурної лайки свого батька ОСОБА_2**. Тим самим ОСОБА_1 вчинив адміністративне правопорушення, передбачене ч.1 ст.173-2 КУпАП.

⁹⁴<https://reyestr.court.gov.ua/Review/94156174>

⁹⁵<https://reyestr.court.gov.ua/Review/90079639>

Визнати ОСОБА_1 винним у вчиненні адміністративних правопорушень, передбачених ч.1 ст.173-2 КУпАП, та накласти на нього адміністративне стягнення громадські роботи на строк 40 (сорок) годин.”

9. Приклади судових прав щодо домашнього насилля відносно співмешканців та/або колишніх чоловіків.

У своїх вироках суди визначили потерпілими особами співмешканців чоловічої статі. Не вимагається, щоб між обвинуваченим та потерпілим були кровні родинні зв'язки чи офіційний шлюб. У таку ж категорію потрапили випадки, коли винним і потерпілим є особи чоловічої статі, не пов'язані між собою родинними зв'язками, але які проживають у одному житловому приміщенні. Це повністю відповідає міжнародно-правовому розумінню кривдинка як суб'єкта вчинення домашнього насильства.

У Заставнівському районному суді Чернівецької області була розглянута подібна справа щодо співмешканця.

“ОСОБА_1 , ІНФОРМАЦІЯ_1 , уродженки Ромадановські дворики Калузької області Росії, громадянки України, зареєстрованої в АДРЕСА_1 та проживаючої в АДРЕСА_2 , не одруженої, з середньою освітою, офіційно не працевлаштованої, раніше не судимої.

Обвинувачена ОСОБА_1 11.11.2019 року перебуваючи за місцем свого проживання, за адресою АДРЕСА_2 , діючи умисно, усвідомлюючи суспільну небезпеку своїх дій, передбачаючи їх суспільно небезпечні наслідки та бажаючи настання таких наслідків, **вчинила психологічне насильство відносно свого співмешканця ОСОБА_2** , з яким вона спільно проживає. В результаті яких останній почував себе психологічно погано, відчував себе емоційно стривожено, погано спав, зазнав негативних переживань та загальної втоми.

Встановлено, що 11.01.2019 року ОСОБА_1 11.01.2019 року перебуваючи за місцем свого проживання, за адресою АДРЕСА_2 **вчинила психологічне насильство відносно свого співмешканця ОСОБА_2** , з яким вона спільно проживає, яке проявилось у словесних образах до потерпілого нецензурними словами.

Окрім цього встановлено, що 23.04.2019 року біля 16 год 25 хв. перебуваючи за місцем свого проживання, за адресою АДРЕСА_2 ОСОБА_1 **вчинила психологічне насильство відносно свого співмешканця ОСОБА_2** , яке виразилось у словесних образах до потерпілого нецензурними словами та погрозами фізичної розправи.

Своїми діями обвинувачена **вчинила злочин, передбачений ст. 126-1 КК України, а саме домашнє насильство**, тобто умисне систематичне вчинення психологічного насильства щодо свого співмешканця, з яким вона разом проживає, що призвело до психологічних страждань та погіршення якості життя потерпілої особи.

ОСОБА_1 **визнати винуватою у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ст.126-1 КК України**, і за його вчинення призначити покарання у виді позбавлення волі строком на 1 (один) рік.”

У Золочівському районному суді Львівської області розглянули подібну справу щодо заподіяння домашнього насилля співмешканцю чоловічої статі⁹⁶.

“ОСОБА_1 , ІНФОРМАЦІЯ_1 , уродженки с. Копійчено, Кам'янського району Черкаської області, жительки АДРЕСА_1 , зареєстрованої за адресою: АДРЕСА_2 , громадянки України, із середньо-спеціальною освітою, розлученої тимчасово не працюючої, раніше не судимої.

Згідно з обвинувальним актом, в період часу з 23 лютого 2020 року по 26 квітня 2021 року ОСОБА_1 , перебуваючи за місцем свого проживання за адресою: АДРЕСА_1 , маючи прямиий умисел на вчинення домашнього насильства, з мотивів побутових сімейних конфліктів, **систематично вчиняла психологічне насильство над своїм співмешканцем ОСОБА_2** , з яким вона перебуває у сімейних

⁹⁶ <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97290282>

відносинах, що призвело до його психологічних страждань та погіршило якість життя потерпілого, зокрема стан здоров'я.

Так, 23 жовтня 2020 року, близько 21 години 50 хвилин ОСОБА_1, перебуваючи по місцю проживання за адресою: АДРЕСА_1, вчинила відносно свого співмешканця ОСОБА_2 дії психологічного насильства, що проявились у словесних образах потерпілого нецензурними словами та погрозами фізичною розправою.

За вказані дії ОСОБА_1 було визнано винною у вчиненні адміністративного правопорушення, передбаченого ч.1 ст.173-2 КУпАП, згідно рішення Золочівського районного суду від 30.10.2020.

Продовжуючи свої умисні злочинні дії, спрямовані на вчинення домашнього насильства, 18 лютого 2021 року, близько 24 години 00 хвилин ОСОБА_1, перебуваючи по місцю проживання за адресою: АДРЕСА_1, вчинила відносно свого співмешканця ОСОБА_2, дії психологічного насильства, що проявились у словесних образах потерпілого нецензурними словами та погрозами фізичною розправою.

Крім цього, 26 квітня 2021 року, близько 14 години 30 хвилин ОСОБА_1, маючи прямий умисел на вчинення домашнього насильства, знаходячись у житловому будинку за адресою: АДРЕСА_1, перебуваючи в стані алкогольного сп'яніння, через раптово виниклий побутовий конфлікт, вчинила відносно свого співмешканця ОСОБА_2 дії психологічного насильства, що проявились у словесних образах потерпілого нецензурними словами та погрозами фізичною розправою.

Такі дії ОСОБА_1 органом досудового розслідування кваліфіковано за ст. 126-1 КК України, як умисне систематичне вчинення психологічного насильства щодо свого співмешканця, що призвело до психологічних страждань та погіршення якості життя потерпілого.

угоду про примирення від 12 травня 2021 у кримінальному провадженні, внесеному до Єдиного реєстру досудових розслідувань за №12021141210000099 від 05.05.2021, укладену між потерпілим ОСОБА_2 та обвинуваченою ОСОБА_1 - затвердити.

ОСОБА_1 визнати винною у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ст. 126-1 Кримінального кодексу України, та призначити їй покарання у вигляді 150 (сто п'ятдесят) годин громадських робіт."

У Кролевецькому районному суді Сумської області розглянули справу щодо заподіяння домашнього насилля колишньому чоловіку⁹⁷.

“ ОСОБА_1, ІНФОРМАЦІЯ_1, уродженки с. Гречкине Кролевецького району Сумської області, громадянки України, непрацюючої, розлученої, з професійно - технічною освітою, зареєстрованої за місцем проживання АДРЕСА_1, не судимої.

ОСОБА_1, в порушення вимог ст. 28 Конституції України, Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», умисно та безпричинно, в період часу з 13.07.2020 по 04.02.2021, перебуваючи за місцем свого мешкання за адресою АДРЕСА_1, усвідомлюючи характер своїх протиправних дій, маючи прямий умисел спрямований на вчинення **домашнього насильства, вчиняла дії психологічного насильства над своїм колишнім чоловіком ОСОБА_2**, що виразилося в висловлюванні на адресу останнього нецензурною лайкою, внаслідок чого останньому могла бути завдана шкода його психічному здоров'ю.

Так, 13.07.2020 близько 20 год. 30 хв. ОСОБА_1, будучи особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за вчинення домашнього насильства, знаходячись за місцем свого проживання в АДРЕСА_1, вчинила домашнє насильство, а саме висловлювалася нецензурною лайкою на чоловіка ОСОБА_2, внаслідок чого могла бути завдана шкода його психічному здоров'ю. За даним фактом, відносно ОСОБА_1 складено адміністративний протокол за ч.2 ст.173-2 КУпАП.

31.07.2020, о 01 год. 30 хв., ОСОБА_1, будучи особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за вчинення домашнього насильства, знаходячись за місцем свого проживання в АДРЕСА_1, вчинила домашнє насильство, а саме висловлювалася нецензурною лайкою

⁹⁷ <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98805602>

на чоловіка ОСОБА_2, внаслідок чого могла бути завдана шкода його психічному здоров'ю. За даним фактом, відносно ОСОБА_1 складено адміністративний протокол за ч.2 ст.173-2 КУпАП.

08.10.2020, близько 00 год. 30 хв., ОСОБА_1, будучи особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за вчинення домашнього насильства, знаходячись за місцем свого проживання в АДРЕСА_1, перебуваючи у стані алкогольного сп'яніння, вчинила **домашнє насильство, а саме висловлювалася нецензурною лайкою на чоловіка ОСОБА_2 та погрожувала фізичною розправою**, внаслідок чого могла бути завдана шкода його психічному здоров'ю. За даним фактом, відносно ОСОБА_1 складено адміністративний протокол за ч.2 ст.173-2 КУпАП.

Також 04.02.2021 близько 19 год. 30 хв. ОСОБА_1, будучи особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за вчинення домашнього насильства, знаходячись за місцем свого проживання в АДРЕСА_1, перебуваючи у стані алкогольного сп'яніння, вчинила **домашнє насильство, а саме висловлювалася нецензурною лайкою на чоловіка ОСОБА_2** в присутності малолітніх дітей, внаслідок чого могла бути завдана шкода його психічному здоров'ю. За даним фактом, відносно ОСОБА_1 складено адміністративний протокол за ч.2 ст.173-2 КУпАП.

Вказаними насильницькими діями, ОСОБА_1 заподіяла ОСОБА_2 систематичні психологічні страждання, що могли завдали шкоду його психічному здоров'ю.

21 січня 2021 року близько 22 години ОСОБА_2 перебував біля будинку № 6 по вул. Андріївська в м. Кролевець, в цей час йому на мобільний зателефонувала дружина ОСОБА_1 та повідомила, що перебуває в домогосподарстві АДРЕСА_1 та через відсутність ключів не може відчинити вхідні двері будинку.

Після закінчення розмови ОСОБА_2 повернувся до господарства АДРЕСА_1, де в ході розмови між ним та ОСОБА_1 виникла сварка, в ході якої остання, діючи умисно, усвідомлюючи суспільно небезпечний характер свого діяння та передбачаючи його суспільно-небезпечні наслідки, на ґрунті раптово виниклих неприязних відносин підійшла до ОСОБА_2 та **кулаком лівої руки нанесла чотири удари в область обличчя останнього**. Продовжуючи свої протиправні дії ОСОБА_1 нігтями лівої руки спричинила ОСОБА_2 подрипини на обличчі. Після нанесених ушкоджень ОСОБА_1 припинила свої дії.

В результаті протиправних дій обвинуваченої ОСОБА_2 заподіяно тілесні ушкодження у виді «множинні садна голови», які відповідно до висновку судово - медичної експертизи № 20 від 3 лютого 2021 року **відносяться до легких тілесних ушкоджень**.

4 квітня 2021 року близько 17 години ОСОБА_2 перебував в будинку АДРЕСА_2. В цей час до будинку прийшла ОСОБА_1 з двома дітьми та в ході розмови вчинила сварку з ОСОБА_2.

Після чого, діючи умисно, усвідомлюючи суспільно небезпечний характер свого діяння та передбачаючи його суспільно-небезпечні наслідки, на ґрунті раптово виниклих неприязних відносин підійшла до ОСОБА_2 та **умисно спричинила останньому подрипини в області чола та шиї**, після чого припинила свої протиправні дії.

В результаті протиправних дій обвинуваченої ОСОБА_2 заподіяно тілесні ушкодження у виді «лінійне садно шиї, два лінійних садна чола», які відповідно до висновку судово - медичної експертизи № 54 від 8 квітня 2021 року **відносяться до легких тілесних ушкоджень**.

ОСОБА_1 вчинила кримінальні правопорушення, передбачені ст. 126-1, ч. 1 ст. 125 КК України.

Відповідно до ч.1 ст.70 КК України за сукупністю кримінальних правопорушень шляхом поглинення менш суворого покарання більш суворим призначити ОСОБА_1 покарання у виді штрафу в розмірі п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, що становить 850 грн.”

У Великоберезнянському районному суді Закарпатської області розглянуто справу, з тексту справи якої вбачається, що домашнє насилля виникло між ЛГБТІ партнерами чоловічої статі⁹⁸.

⁹⁸ <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101270444>

“ОСОБА_1 , ІНФОРМАЦІЯ_1 , уродженця с. Завосино, Великоберезнянського району Закарпатської області, мешканця АДРЕСА_1 , українця, громадянина України, із середньо-спеціальною освітою, непрацюючого, неодруженого, раніше не судимого.

ОСОБА_1 , у період часу із 08 червня 2020 року по 08 червня 2021 року, по місцю свого проживання за вище вказаною адресою, маючи прямий умисел на заподіяння фізичного та психологічного страждання, на ґрунті неприязних відносин, систематично вчиняв **фізичне та психологічне насильство над своїм співмешканцем ОСОБА_2 ІНФОРМАЦІЯ_2** , мешканцем АДРЕСА_1 , що призвело до його фізичних та психологічних страждань та погіршило якість життя потерпілого.

Зокрема, 08 червня 2020 року приблизно 14 години 20 хвилин, ОСОБА_1 , перебуваючи по місцю свого проживання за адресою: АДРЕСА_1 , вчинив відносно ОСОБА_2 дії фізичного та психологічного насильства, що проявилось у погрозі фізичною розпорою та ображенням нецензурною лайкою.

Крім цього, 20 травня 2021 року, ОСОБА_1 , знаходячись по вищевказаному місцю проживання, в черговий раз вчинив відносно ОСОБА_2 , дії фізичного та психологічного насильства, що проявилось у тому, що ОСОБА_1 словесно ображав ОСОБА_2 нецензурними словами та виганяв з будинку.

Також аналогічний випадок домашнього насильства мав місце 08 червня 2021 року, близько 19 години 00 хвилин, де, ОСОБА_1 , перебуваючи за своїм місцем проживання, вчинив відносно свого співмешканця ОСОБА_2 дії психологічного насильства, що проявилось у тому, що ОСОБА_1 словесно ображав нецензурними словами ОСОБА_2 ..

Отже, вказаними насильницькими діями, ОСОБА_1 заподіяв своєму співмешканцю ОСОБА_2 , систематичні фізичні та психологічні страждання, що завдали шкоди його фізичному та психічному здоров'ю.

ОСОБА_1 визнати винним у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ст. 126-1 КК України та призначити йому покарання у виді 1 (одного) року обмеження волі.”

РОЗДІЛ 6: ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЛЯ, ДЕ ПОТЕРПІЛИМИ Є ОСОБИ ЧОЛОВІЧОЇ СТАТІ, У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ.

Навіть у найбільш демократичних країнах досі існує стигма про те, що жертви домашнього насильства - це жінки. України не унікальна в нерозумінні проблеми домашнього насильства проти осіб чоловічої статі. Із такою проблемою у тій, чи іншій мірі стикаються як розвинуті країни, так і країни, що розвиваються.

На міжнародному рівні більшість нормативних актів ООН та Ради Європи, а також більшість Рекомендацій, політичних рішень, конференцій та зібрань присвячені недискримінації жінок, зокрема, боротьбі із домашнім насильством щодо них. У 1992 році Комітет ООН з ліквідації дискримінації щодо жінок (Комітет CEDAW) видав свою надзвичайно важливу Загальну рекомендацію 19, яка глумачила заборону дискримінації жінок як заборону насильства щодо жінок як у державному, так і в приватному контексті.

Подібних актів щодо захисту чоловіків на сьогоднішній день не існує. Не існує також спеціально створених структур, які б захищали чоловіків - жертв домашнього насильства.

Рівень домашнього насильства проти чоловіків відрізняється залежно від країни. Найгірша ситуація складається у країнах, що розвиваються, де загальний рівень соціокультурного розвитку є досі низьким. При цьому більш негативну роль може відігравати не законодавство, а публічна позиція суспільства та правоохоронних органів, яка підштовхує чоловіків до приховування проблеми.

У Індії 51,5% чоловіків зазнавали насильства з боку своїх дружин/інтимної партнерки принаймні раз у житті і 10,5% за останні 12 місяців⁹⁹. Ще гірша статистика спостерігається у африканських країнах, де рівень домашнього насильства є досить високим як щодо чоловіків, так і щодо жінок¹⁰⁰. Найнижчі показники демонструють арабські країни, що пов'язано з ісламською релігійною традицією.

Європа також демонструє високі показники насильства проти чоловіків у родині. У Великій Британії повідомляється, що у 2018 році 16 чоловіків загинули внаслідок насильницьких дій з боку їх кривдників, коли як кількість жертв серед жінок склала 80 осіб.

Таким чином, рівень тяжкого фізичного насильства проти чоловіків є нижчим у п'ять разів, однак виявляється все одно неочікувано високим¹⁰¹.

Політика стигматизації та дискримінації щодо жертв домашнього насильства чоловічої статі з боку органів державної залишається актуально не тільки в Україні. Поліція, суди та соціальні служби є ключовими інституціями, які визначають долю жертв домашнього насильства. Приймаючи привітне/неупереджене ставлення, вони могли б заохотити більше людей повідомляти про домашнє насильство.

Як свідчать численні емпіричні дані, поліція часто не дізнається про знущання, з якими стикаються чоловіки. Уряд Шотландії у 2021 році виявив, що поліція змогла виявити зловживання «лише в 9% випадків, пов'язаних із насильством проти чоловіків». Шотландське дослідження злочинності 2020 року запитало людей, чиї партнери застосовували до них силу протягом попередніх 12 місяців, чи дізналася про це поліція. 16% чоловіків-жертв у порівнянні з 47% жінок-жертв підтвердили, що поліції відомо принаймні про один інцидент. Таким чином, «менш ніж про один із шести випадків віктимізації потерпілих чоловіків було повідомлено до Служби поліції, порівняно з майже кожним другим інцидентом проти жінок-жертв»¹⁰².

Звертає на себе увагу також **низька кількість справ у судових органах** щодо домашнього насильства проти чоловіків. Відсутність справ про жорстоке поводження з чоловіком, незважаючи на очевидне існування цього явища, показує, що багато чоловіків можуть не звертатися до суду, щоб повідомити про насильство.

Після ретельного вивчення юридичних журналів, в яких публікуються пілотні (ключові) рішення, вдалося лише знайти одну справу в Великій Британії, в якій би йшлося про жертву домашнього насильства - чоловіка. Враховуючи, що у Британії - прецедентна система права, та саме судові рішення грають ключову роль у законотворчості, статистика є дуже сумною.

Суди не просто не займаються справами проти чоловіків, а взагалі не створюють правову базу для такої роботи. Прийняте рішення стосувалося подій 2012 року, і більш пізніх рішень не було, незважаючи на всі намагання Уряду переломити ситуацію.

В інших країнах Європи ситуація із реєстрацією та розслідуванням правопорушень проти чоловіків у родині є схожою. Згідно з аналізом Федерального управління кримінальної поліції Німеччини, у 2018 році по всій країні 114 393 жінки та 26 362 чоловіки зазнали насильства з боку інтимного партнера, але нічого не було задокументовано про серйозність можливих травм.

⁹⁹ <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/2631831819894176>

¹⁰⁰ <https://scholarworks.waldenu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=11418&context=dissertations>

¹⁰¹ <https://www.ncdv.org.uk/domestic-violence-against-men/>

¹⁰² <http://https://www.ontario.ca/page/domestic-violencewww.mankind.org.uk/wp-content/uploads/2015/05/Law-and-the-Male-Victim-of-Domestic-Violence-Khawaja-Akbar.pdf>

У Мекленбурзі-Західній Померанії статистика щодо злочинності, зафіксована поліцією свідчить, що в тому ж році 4317 осіб стали жертвами домашнього насильства (3978 у 2017 році), але ця кількість не була розмежована за статтю. Ці статистичні дані фіксують лише зареєстровані злочини¹⁰³. Не повідомляється, наскільки багато жертв в дійсності відмовилися надалі від своїх свідчень, що є типовим явищем для злочинів у сфері домашнього насильства.

Причин для всесвітньої тенденції до приховування домашнього насильства щодо чоловіків багато. Крім, соціальних та культурних проблем, **звертає на себе також увагу відсутність реальних міжнародних актів, які б захищали права чоловіків жертв насильства**, тоді як велика кількість таких актів була створена щодо захисту від домашнього насильства жінок як у Європі, так і у Латинській Америці та Африці.

Внутрішнє законодавство більшості країн світу на сьогоднішній день не розмежовує жертв домашнього насильства за статтю або віком, встановлюючи принаймні на папері, загальні принципи захисту.

Відповідно до права більшості іноземних держав, "насильство в сім'ї" охоплює широкий спектр насильницьких дій, вчинених одним членом сім'ї або домогосподарства проти іншого. Часто йдеться про жорстоке поводження з особою, яке може включати не лише фізичну шкоду, а й погрози, а також словесне, психологічне та сексуальне насильство. Ключова відмінність між домашнім насильством і більш загальними злочинами, пов'язаними з нападами, полягає у відносинах насильника та жертви.

У законодавстві США та Великої Британії виділяється саме соціальний (особистий) зв'язок як ключова відмінність домашнього насильства від інших загальнокримінальних злочинів. Особистий зв'язок може являти собою різний характер відносин - може стосуватися родичів, подружжя, сексуальних партнерів, і, що важливо, охоплює партнерські стосунки після розлучення. Таке розуміння особистих зв'язків є вкрай важливим, оскільки домашнє насильство часто не припиняється з розлученням. Кривдники продовжують переслідувати жертву навіть за багато місяців, а то й років, після припинення офіційних сімейних зв'язків.

У США жертви домашнього насильства жіночої та чоловічої статі прирівнюються один до одного за правами та кількістю наданої їм юридичної допомоги. У кожному штаті держави створений специфічний орган влади, який займається жертвами домашнього насильства. На юридичних веб-сторінках держави викладена інформація про контактні дані усіх структур (у тому числі, неурядових), які допомагають жертвам домашнього насильства¹⁰⁴. Подібна ситуація складається також в інших розвинутих країнах, де створені цілі комплекси служб, які охоплюють правоохоронні органи, соціальні служби та служби психологічного патронажу¹⁰⁵

З 2015 року Закон про права жертв¹⁰⁶ зобов'язує всі країни ЄС надавати доступ жертвам домашнього насильства до притулків, інформації, індивідуальної оцінки та спеціального захисту під час будь-якого кримінального провадження, незалежно від їх статі, віку, етнічної належності та релігійних переконань. Закон про охоронний ордер¹⁰⁷ визначає, що охоронні накази, які забезпечують захист жертв від кривдників, видані в одній країні ЄС, за спрощеною схемою визнаються в усіх інших.

¹⁰³ <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7658679/>

¹⁰⁴ <https://www.findlaw.com/family/domeshttps://www.ncdv.org.uk/domestic-violence-against-men/tic-violence/domestic-violence-information-by-state.html>

¹⁰⁵ <https://www.ontario.ca/page/domestic-violence>

¹⁰⁶ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/LSU/?uri=CELEX:32012L0029>

¹⁰⁷ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/LSU/?uri=CELEX:32011L0099>

У 2017 році ЄС розпочав кампанію, щоб інформувати людей про те, де можна отримати допомогу та почав фінансувати низові проекти для захисту жертв домашнього насильства, як-от ті, що проводяться в Греції, Італії, Португалії та Великобританії, щоб привернути увагу поліцейських до проблем домашнього насильства.

ЄС також заохочує уряди ратифікувати Стамбульську конвенцію Ради Європи про запобігання та боротьбу з домашнім насильством. Для виконання цієї вимоги країни повинні визнати всі форми домашнього насильства (і переслідування) кримінальним злочином і забезпечити негайний захист тих, хто знаходиться в групі ризику, включаючи дітей. Вони також повинні притягнути до відповідальності винних і створити програми для зміни їх поведінки. Важливо, що країни зобов'язані визнати та використовувати Стамбульську конвенцію до обох статей¹⁰⁸.

Незважаючи на те, що резолюція про необхідність ратифікації Стамбульської конвенції, видана Європейським парламентом, не має юридичної сили, вона все одно вказує на те, що криміналізація домашнього насильства є відповідним способом для держав-членів виконувати свої юридичні зобов'язання відповідно до законодавства ЄС. У своїй іншій резолюції від 21 червня 1999 р., Європейський парламент також закликав держави-члени «визнати домашнє насильства, включаючи зґвалтування у шлюбі та сексуальне каліцтво, кримінальним злочином і створити служби для допомоги особам, які стали жертвами такого роду дій».

Ще одна резолюція вже запровадила нову директиву, яка надасть жертвам домашнього насильства можливість зберегти своє місце проживання в ЄС навіть після розлучення зі своїм подружжям, резидентом ЄС. Стаття 13(2) Пропозиції щодо Директиви Європейського Парламенту та Ради щодо права громадян Союзу та членів їхніх сімей вільно пересуватися та проживати на території держав-членів від 25 вересня 2001 р. передбачає, що «розлучення або визнання шлюбу недійсним не тягне за собою втрати права на проживання членів сім'ї громадянина ЄС, які не є громадянами держави-члена, де . . . (с) це виправдано особливо складними обставинами».

У супровідній пояснювальній записці пояснюється, що «формулювання статі є нечітким і має на меті охопити, зокрема, ситуації домашнього насильства». Акт направлений на захист прав іноземців, які одружилися із громадянами ЄС. Іноземці частіше за інших осіб стають жертвами домашнього насильства, оскільки побоюючись висилки із держави після розлучення чи втрати контакту з дітьми, йдуть на поводу у кривдників та терплять різного виду насильство багато часу.

Щодо національного законодавства окремих держав, то яскравим прикладом є Акт про домашнє насильство, прийнятий у Великій Британії у 2021 році. Він є прикладом нового погляду на домашнє насильство та кроком до подолання негативної прецедентної судової практики у державі. Закон про домашнє насильство отримав королівську згоду 29 квітня 2021 року. Закон не лише зосереджується на матеріально-правових та процесуальних змінах кримінального законодавства, а й містить положення, які мають відношення до сімейного судочинства.

Закон створює **перше законодавче визначення** домашнього насильства, яке включає не лише фізичне насильство, а й емоційну, примусову та контрольовану поведінку та економічне насильство. Це може бути обмежено однією подією або серією дій, тобто домашнє насильство не визначається як систематичне явище - достатньо одного епізоду. Цікавим також є положення щодо так званої «контрольованої поведінки», коли кривдник завдає психологічних страждань жертві шляхом надмірного контролю приватного життя, фактично, втручаючись у нього проти волі жертви. Діти тепер отримують законне визнання «жертвами», а не «свідками», якщо вони бачать, чуять або зазнають

¹⁰⁸ <https://what-europe-does-for-me.eu/en/portal/2/H16>

насильства у домі. Їх місце проживання у разі розлучення буде визначатися із тим батьків, хто став жертвою, що є значним кроком уперед, враховуючи маніпуляції кривдників-жінок можливістю спілкуватися з дітьми для жертв-чоловіків.

Закон **розширив сферу примусової та контрольної поведінки**, щоб включити зловживання після розлучення. Злочин “домашнє насильство”, раніше вже криміналізований Законом про серйозні злочини 2015 року, тепер значно розширить параметри «особистих зв’язків», щоб охопити колишніх партнерів та членів сім’ї, які не проживають разом. Жертвами будуть визнаватися колишні чоловік чи дружина, колишні партнери, а також нинішні партнери колишніх. Це призведе до збільшення кількості розслідувань та притягнення до відповідальності за дане правопорушення.

Закон передбачає, що потерпілі мають право застосовувати **спеціальні заходи у кримінальних, сімейних та цивільних судах** (наприклад, надавати докази через відеозв’язок). Задля захисту потерпілих запропоновано уникати їх перебування не тільки в одному приміщенні суду, а й навіть в одній будівлі, щоб захистити жертву при виході з будинку суду. Зараз існує заборона на перехресний допит потерпілих від правопорушень особою, яка імовірно вчинила злочин проти жертви у вигляді домашнього насильства. Такий допит за будь-яких умов не може проводитися особисто.

Після звільнення з-під варти кривдники високого ризику тепер можуть проходити **перевірку на поліграфі** як умови отримання дозволів на певні дії, зокрема, на зняття обмежувальних заходів чи спілкування із дітьми. Хоча тестування на поліграфі не є на 100% точним, правопорушники домашнього насильства можуть проходити регулярні перевірки, щоб визначити, чи порушили вони умови звільнення. Ця практика є нетиповою практикою законодавчого закріплення використання поліграфу і свідчить про поступове просочування нових технологій до кримінальної юстиції. Якщо ризик для особи збільшується, відповідно до показників поліграфу, її можуть повернути до в’язниці. Те саме стосується й осіб, які умовно-достроково були звільнені від відбування покарання за злочини у сфері домашнього насильства.

Поліція отримала нові повноваження видавати цивільні повідомлення про захист від насильства в сім’ї (“DVPN”). Вони забезпечують потерпілим негайний захист від правопорушників на термін до 48 годин. Відтепер магістратські суди можуть видавати накази про захист від домашнього насильства (DVPO) за заявою поліції. Це дозволить запобігти домашньому насильству, у тому числі, запровадивши до правопорушників обов’язкові вимоги, щоб змінити їхню поведінку, наприклад, вимоги отримати допомогу з психічного здоров’я.

Ці повноваження будуть широко використовуватися для заміни наказів про захист від насильства в сім’ї (“DAPO”) та повідомлень про захист від домашнього насильства (“DVPNs”). Якщо особи порушують умови DAPO, вони будуть вважатися такими, що вчинили кримінальне правопорушення з максимальним покаранням у 5 років позбавлення волі.

На місцеві органи влади законом покладається обов’язок **забезпечити жертв та їхніх дітей місцями у притулках**, при цьому, стать жертв не зазначається, тобто закон розповсюджується і на чоловіків. Усі ті, хто став бездомними внаслідок домашнього насильства, автоматично матимуть «пріоритетну потребу» у допомозі бездомним, тобто низці соціальних гарантій, як-то отримання соціальних пенсій, допомозі у пошуках роботи та пошуках тимчасового житла.

Цікавим також є так званий “**Закон Клер**”, який робить інформацію про кривдників публічною. Це положення закону дозволяє будь-якому представнику громадськості запитати поліцію, чи вони чи хтось із їхніх знайомих перебувають у стосунках із кимось, хто раніше визнавався кривдником або зараз має такий самий статус.

Інформація буде доступна як на підставі офіційного зареєстрованих шлюбів, так і повідомлень про цивільне партнерство. Відповідь має бути надано протягом 35-ти днів. У нещодавній статті Guardian повідомлялося, що 35-денний ліміт відповіді після запиту «право запитувати» був пропущений у 23% випадків.

Закон потребує доробки, оскільки інформація про кривдників у публічному просторі є порушенням права на приватне життя, і баланс цього права поряд із інтересами суспільства та держави, завжди дуже тонкий. Це стосується осіб, які раніше визнавалися кривдниками, однак відбули покарання та пройшли курс психологічної допомоги. У цьому разі публічна інформація про них як про кривдників негативно впливатиме на їх приватне життя без достатньої правової підстави на це.

Закон створює нове кримінальне правопорушення – **удушення без смертельних випадків** (до якого входить удушення із тяжкими наслідками). Акт удушення без летального результату передбачає умисне задушення іншої особи або будь-яку іншу дію, яка впливає на дихання людини і може призвести до позбавлення волі строком до 5 років. За статистикою британських соціологів, більш ніж 20 % жертв сексуального домашнього насильства ставали жертвами удушень, тож подібна криміналізація явно направлена на збільшення відповідальності кривдників.

Нерідкою формою насильства з боку кривдника є **розкриття інтимних фото у публічному просторі** («порно помсти»). Новий акт охоплює як фактичні дії по розкриттю інтимних фото особи у соціальних мережах чи месенджерах, так і навіть погрозу такого розкриття. Максимальне покарання за такі дії - 2 роки позбавлення волі.

Закон також вводить законодавчу заборону сексуальних практик, які наносять або можуть нанести серйозну шкоду здоров'ю партнера. У прецедентній практиці судів Британії вже були справи, де суди визнавали, що особа в принципі не може погодитися на сексуальні практики, які завдають серйозної шкоди здоров'ю, а тому такі практики априорі слід вважати насильством.

Розглянутий вище закон є найбільш прогресивним, у порівнянні із законодавчою базою інших європейських країн. Він містить ряд цікавих інноваційних положень щодо збору доказів, способів захисту жертв та способів перевиховання кривдників. Він орієнтований на зміни у суспільстві (на використання сучасних технологій). Інші закони європейських країн є хоч і демократичними, однак не враховують усіх тонкощів застосування домашнього насильства у сучасності.

Щодо способів захисту жертв насильства, то найбільш досконалою видається система захисту у США. Існує ціла система нормативних актів як загальнодержавного рівня, так і рівня окремого штату, які забезпечують ефективний та реальний захист жертв домашнього насильства. Їх положення можуть застосовуватися як до жертв жінок, так і до жертв чоловіків. Особи, які пережили домашнє насильство, мають кілька варіантів цивільного та кримінального захисту або застосування запобіжного заходу, щоб захистити себе від подальшого насильства.

Застосовуються наступні види захисту: накази про надзвичайний захист, охоронні ордери, обмежувальні приписи.

Обмеження у перебуванні в певному місці. У багатьох штатах, коли поліція стикається з ситуацією домашнього насильства, одна з двох сторін, які беруть участь у суперечці, зобов'язана покинути будинок, де вона проживала, навіть якщо вона мала на це цілком легальні підстави. Повернутися до будинку можна лише після наступного дозволу поліції. Часто саме ця особа є дійсним кривдником, хоча поліція може помилятися, хто є агресором. Такі випадки відомі і, приблизно у третині випадків поліція помиляється щодо особи кривдника, особливо, якщо кривдником є жінка. Приблизно

в одній третині штатів поліцейські також мають право або зобов'язані забрати зброю у кривдника, який на законних підставах володіє нею.

У деяких штатах поліція може видати потерпілому **наказ про надзвичайний захист (ЕРО)**, який є короткостроковим наказом про захист, який зазвичай видається жертві поліцією або магістратом, коли його чи її кривдника заарештовують за домашнє насильство. Цей наказ, як правило, надається на обмежений період (три або сім днів), що дає жертві час подати запит на довгостроковий захист і сховатися від кривдника у шелтері або в іншому безпечному місці.

Ефективність надзвичайного наказу прямо залежить від ефективності роботи поліції, оскільки він не зупиняє більшу частину кривдників від спроб продовжити насильство. Активна позиція поліції робить цей наказ корисним. У більшості штатів США поліція ставиться із увагою до викликів у разі порушення наказів та застосовує заходи щодо попередження наступного домашнього насильства.

Усі 50 штатів і округ Колумбія мають закони про певну форму довготривалої охорони жертв домашнього насильства. Штати називають цей охоронний ордер по-різному: Іллінойс, Нью-Йорк і Техас називають їх **охоронними ордерами або наказами про захист**, тоді як Каліфорнія називає те саме **заборонним ордером**, а Флорида називає це **забороною для захисту від домашнього насильства**. Штати визнають та виконують охоронні ордери один одного, що забезпечує захист жертви на всій території держави.

Захисний ордер відрізняється від наказу про надзвичайний захист тим, що він має тривалий характер (одного до п'яти років, а в надзвичайних обставинах – і до кінця життя кривдника або жертви). Жертва може поновити охоронний ордер, якщо вона все ще відчуває загрозу з боку кривдника, а термін ордеру закінчився.

Ордер про захист може включати багато різних положень, зокрема:

- Положення про відсутність контакту: заборона кривднику дзвонити, надсилати повідомлення електронною поштою, переслідувати, нападати, бити або іншим чином турбувати жертву.
- Забезпечення мирного контакту: дозвіл кривднику мирно спілкуватися з жертвою з обмежених причин, включаючи догляд та передачу для відвідування їхньої дитини.
- Забезпечення триматися подалі: наказ кривдника залишатися принаймні на певну кількість ярдів або футів від жертви, її дому, роботи, школи та автомобіля (часто становить принаймні 100 ярдів або 300 футів).
- Забезпечення виїзду: вимагати від кривдника виїхати з дому, спільного з жертвою.
- Використання вогнепальної зброї: вимога до зловмисника здати будь-яку зброю, якою він (вона) володіє (близько 2/3 штатів), і/або заборона зловмиснику купувати вогнепальну зброю.
- Забезпечення консультування: наказ кривднику відвідати консультації, наприклад, курси з управління гнівом.

Обмежувальний ордер – це наказ, який зобов'язує сторони в судовому процесі виконувати певні дії чи утриматися від них. Він може бути частиною сімейної справи, наприклад, розлучення, або іншої цивільної справи. Хоча це не те саме, що «ордер про захист щодо домашнього насильства», який узагальнено вище, домашнє насильство може бути фактором у справі, що лежить в основі сімейного спору. Тоді вже суд, у рамках певної справи, застосовує до кривдника обмежувальний ордер, яким встановлює заборони, подібні до заборон у захисному ордері. Зазвичай він встановлюється лише на період розгляду судом справи у певній інстанції, або протягом усього судового процесу, однак ніяк не довше.

Обмежувальний ордер може вимагатися «ex parte», тобто одна сторона просить суд щось зробити, не повідомляючи іншій стороні. Тоді розгляд проводиться без присутності іншої сторони, що теоретично обмежує її право на захист. Обмежувальний ордер надано ex parte, то іншій стороні пізніше все ж таки дозволяється ініціювати нове слухання, щоб представити свою позицію. У цьому випадку обмежувальний ордер вступає в силу одразу після розгляду справи без присутності другої сторони, а перегляд за такої присутності вже проводиться постфактум, коли розпочалося виконання обмежувального ордеру¹⁰⁹.

Схема захисту жертв домашнього насильства в США включає три рівні. Перший рівень - це наказ про надзвичайний захист, який застосовується на дуже короткий термін поліцією. Другий, ордер про захист жертви домашнього насильства, вже встановлюється судом за спеціальним зверненням жертви. Такий ордер може видаватися на тривалий термін, що інколи охоплює все життя кривдника або жертви. І третій рівень - це рівень обмежувального ордеру у ході іншого судового процесу. Як показує практика, система є досить ефективною, однак така ефективність досягається високим рівнем правозастосовчої практики.

Недостатньо встановити систему захисту жертви, необхідно також піклуватися про жертву після її відлучення від кривдника, на перших етапах вирішуючи економічні та інші проблеми. Чоловіки, як жертви домашнього насильства, не у всіх країнах світу мають доступ до шелтерів.

На своєму сайті Шелтер для термінової допомоги у Норвегії вказує, що “ми розуміємо, що допомоги можуть потребувати всі, навіть чоловіки”¹¹⁰. Вислів “навіть” свідчить про чергову стигматизацію та нерозуміння проблеми навіть з боку працівників профільних організацій громадського сектору.

У Канаді у 2020 році Уряд створив 280 нових комплексів для тимчасового порятунку жінок, включаючи первинне, вторинне та довготривале розміщення. При цьому не було створено жодного шелтеру для чоловіків, який би спеціалізувався на допомозі особам, які постраждали від домашнього насильства. Було декілька притулків для осіб обох статей, однак це скоріше виключення, ніж правило¹¹¹. Уряд стверджував, що у них немає потреби та попиту на такі притулки. Це викликало незадоволення у деякої частини суспільства Канади, та Уряду довелось створити перший сімейний шелтер для чоловіків та дітей у Торонто¹¹².

Благодійні організації в США¹¹³ зазвичай надають два види послуг захисту як чоловікам, так і жінкам - часто не розділяючи шелтери для перших та других. Первинним способом допомоги є створення спеціального приміщення, де жертви домашнього насильства приймають до того, як вони потрапляють до притулку.

Соціальний працівник особисто опитує кожного постраждалого, щоб визначити їхні потреби, поінформувати їх про функціонування притулку та дозволити їм вирішити, запитати, чи погоджуються вони на конкретні правила притулку. Центри також пропонують послугу відновлення після притулку, яка дозволяє чоловікам, жінкам та їхнім дітям продовжити процес юридичної, психологічної та медичної підтримки після їхнього перебування.

Коли особи приймають і підписують добровільну згоду на перебування у шелтері, їх відразу ж

¹⁰⁹ <https://www.findlaw.com/family/domestic-violence/domestic-violence-orders-of-protection-and-restraining-orders.html>

¹¹⁰ <https://www.shelterforhelpinemergency.org/get-help/for-men>

¹¹¹ <https://vancouver.sun.com/opinion/columnists/douglas-todd-why-no-shelters-for-male-victims-of-partner-violence>

¹¹² <https://menandfamilies.org/familyshelter/>

¹¹³ <https://nypost.com/2017/10/29/these-shelters-help-male-victims-of-domestic-violence/>

переводять разом із дітьми, якщо такі є, до притулку. Щоб гарантувати їхню безпеку, притулок дотримується кількох принципів і заходів, таких як таємність свого місцезнаходження, цілодобова охорона та система камер, закритий простір, де постраждалі не можуть прийняти будь-які візити від будь-кого і можуть бути на зв'язку зі своїми родичами лише через щотижневі телефонні дзвінки.

Надаються спеціалізовані послуги для підтримки інших потреб, таких як медичні та психологічні послуги для подолання безпосередніх наслідків насильства, а також юридичні послуги, спрямовані на захист недоторканності жертв та їхніх дітей, а також на покарання агресора. У рамках стратегії підготовки до майбутнього також проводяться різноманітні семінари та заходи, спрямовані на зміцнення їхньої самооцінки та розвитку як особистості¹¹⁴.

Навіть світова практика боротьби з насильством щодо чоловіків є недосконалою. Формально існують законодавчо закріплені системи захисту, однак зазвичай вони все одно більше орієнтовані на жінок. Навіть у найбільш розвинутих країнах немає розуміння, що жертвами домашнього насильства часто стають чоловіки.

Найбільшою проблемою є нерозуміння цього з боку правоохоронців та працівників судів, що спричинює збільшення латентності домашнього насильства. Незважаючи на розроблену законодавчу базу та існування реальних механізмів допомоги, чоловіки все ще не звертаються за нею, через невизнання проблеми суспільством. Більшість країн все ще тільки знаходиться на шляху розуміння необхідності системи захисту та прихистку для потерпілих чоловіків.

¹¹⁴ http://ella.practicalaction.org/wp-content/uploads/2016/06/20160414-Fundar_Domestic-Violence-REP.pdf

РОЗДІЛ 7. ПРАКТИКА РОЗГЛЯДУ СПРАВ ПРО ДОМАШНЄ НАСИЛЛЯ, ДЕ ПОТЕРПІЛИМИ Є ОСОБИ ЧОЛОВІЧОЇ СТАТІ, У ЄСПЛ.

Європейський суд з прав людини (надалі- ЄСПЛ), створив практику із захисту жертв домашнього насильства. Всього Великою Палатою та Секціями винесено 125 рішень щодо домашнього насильства у різних контекстах. У більшій частині рішень домашнє насильство згадується лише побічно, наприклад, як фактор, що сприяв визначенню місця проживання дитини.

Рішень, де домашнє насильство виступає головною причиною звернення до ЄСПЛ - всього 42. Більша з них частина стосувалася порушення Статті 8 Конвенції, тобто порушення права на приватне життя. Деяка частина (18 рішень) стосувалася права на життя, гарантованого Статтею 2 Конвенції та заборони катувань та іншого жорстокого поводження, передбаченого Статтею 3 Конвенції. Інші права зачіпалися мало або взагалі не зачіпалися.

ЄСПЛ не виділяє його як окрему категорію “домашнє насилля”, користуючись стандартами загальних порушень прав людини за Конвенцією. Ці стандарти настільки високі, що більшість форм домашнього насильства не підпадає під них.

ЄСПЛ визнає існування різних форм домашнього насильства: сексуального, фізичного, психічного та економічного, але види домашнього насилля, які не залишають матеріальні слідів, часто відкидаються за недоведеністю порушення Конвенції.

ЄСПЛ не завжди користується термінологією “жертва” та “кривдник”, оскільки така термінологія не відповідає конвенційним положенням. Лише цитуючи та оцінюючи національне законодавство, суд вдається до таких термінів. Термін “жертва” частково застосовується до заявників, але при цьому не стає загальноживаним. Суд не визначає особливої практики щодо моменту набуття статусу жертви або необхідного рівня страждань, вдаючись лише до загальної практики щодо порушень різних Статей Конвенції.

У своїй практиці ЄСПЛ не виділяє жінок як єдиних жертв домашнього насильства, концентруючись саме на терміні насильство, а не на статі жертв. У більшості рішень визначена стать заявника - жіноча, а в інших, де особа заявника зашифрована, - стать залишається невідомою.

ЄСПЛ визнає, що жертвами домашнього насильства можуть бути чоловіки та діти - прямо чи опосередковано.

“...[П]роблема домашнього насильства, що може мати різні форми, починаючи від фізичного насильства і завершуючи психологічним насильством чи словесними образами, є загальною проблемою, яка непокоїть усі держави-члени та не завжди лежить на поверхні, оскільки часто постає в контексті особистих стосунків або закритих систем, **до того ж від такого насильства страждають не лише жінки.** [Європейський] суд з прав людини визнає, що **чоловіки також можуть бути жертвами домашнього насильства**, насправді й діти дуже часто прямо чи опосередковано теж стають жертвами таких подій...”¹¹⁵.

ЄСПЛ розроблений та ведеться спеціальний збірник¹¹⁶ практики щодо домашнього насильства. У ньому не представлено жодного рішення відносно домашнього насильства щодо чоловіків.

Статистика свідчить про небажання чоловіків - жертв насильства звертатися до ЄСПЛ. Відсутність сталої практики тягне за собою відсутність особливих критеріїв для аналізу таких справ. Можливо спрогнозувати, що подібні справи будуть розглядатися подібно до справ щодо насильства проти жінок.

¹¹⁵ Опуз проти Туреччини, рішення від 9 червня 2009 р., § 132.

¹¹⁶ https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Domestic_violence_ENG.pdf

Одним із найбільш значущих висновків ЄСПЛ щодо зобов'язань держав у справах про домашнє насильство є те, що розгляд домашнього насильства як «приватної справи», що вимагає приватного обвинувачення, несумісного із встановленим обов'язком влади захищати сімейне життя особи (Стаття 8 Конвенції)¹¹⁷ Позитивні зобов'язання органів влади можуть включати обов'язок підтримувати та застосовувати на практиці адекватну законодавчу базу, що забезпечує захист від актів насильства з боку приватних осіб.

Особлива вразливість жертв домашнього насильства та необхідність активного залучення держави до їх захисту підкреслюється в ряді міжнародних документів. Поняття приватного життя включає фізичну та психологічну цілісність особи. ЄСПЛ дійшов висновку, що у відповідний час болгарське законодавство не передбачало конкретних адміністративних та поліцейських заходів, а заходи вжиті поліцією та прокуратурою, органів влади на підставі своїх загальних повноважень не виявилися ефективними¹¹⁸.

Можливість для заявника порушити приватне обвинувачення та вимагати відшкодування збитків є недостатньою, оскільки таке провадження, очевидно, вимагає багато часу і не може запобігти повторенню випадків, на які скаржиться заявник.

На думку ЄСПЛ, неспроможність органів влади запровадити санкції або іншим чином забезпечити виконання зобов'язання кривдника утримуватися від протиправних дій була критично важливою в обставинах цієї справи, оскільки це становило відмову надати негайну допомогу, яка була потрібна заявниці.

Подібна практика ЄСПЛ щодо необхідності переведу злочинів у сфері домашнього насильства у публічно-правову площину, призвела до змін і в національному законодавстві.

У Молдові після винесення постанови ЄСПЛ у справі *Eremia and others v Moldova*¹¹⁹ було введено поправки до Кримінального кодексу та Кодексу адміністративних правопорушень. Кодекс про адміністративні правопорушення було доповнено новою статтею 78(1), яка встановлює відповідальність за домашнє насильство: якщо дії кривдника не можуть бути кваліфіковані як злочин, то він чи вона можуть бути визнані винними у скоєні адміністративного правопорушення.

НКО «Жіночий правозахисний центр» (Молдова) у доповіді Комітету міністрів Ради Європи негативно оцінила нововведення, посилаючись на різкий спад кількості порушених кримінальних справ щодо домашнього насильства та зростання адміністративних правопорушень щодо домашнього насильства, що недостатньо стримує агресорів від подальшого застосування насильства. Різниця між адміністративним правопорушенням та кримінальним злочином визначається ступенем тяжкості заподіяної (як правило, фізичної) шкоди, то майже ніколи не переслідуються інші форми насильства – економічна, психологічна. Теоретично вони караються за спеціальним законом проти домашнього насильства в Молдові.

У Литві домашнє насильство донедавна підпадало під категорію приватно-публічного звинувачення. Після рішення ЄСПЛ *Valiuliene v. Lithuania*¹²⁰, було внесено поправки до КК та КПК Литви, щоб узгодити їх із законом проти домашнього насильства, прийнятим у 2011 році. Поправки стосувалися введення правил про обов'язкове порушення попереднього розслідування у всіх випадках, де виявлено ознаки домашнього насильства, навіть за відсутності скарги від особи постраждалих або заяви від імені їхнього представника.

¹¹⁷ *Bevacqua and S. v. Bulgaria*. Application no. 71127/01. 12 June 2008.

¹¹⁸ Видання “В борьбе за гендерное равенство: опыт Литвы и Болгарии” за редакцією “Центра исследований Восточной Европы”.

¹¹⁹ *Eremia and others v Moldova* (№3564/11, 28 травня 2013 року)

¹²⁰ *Valiuliene v. Lithuania* (№33234/07, 26 березня 2013 року)

Переведення домашнього насильства з категорії справ приватного та приватно-публічного звинувачення у категорію справ публічного звинувачення у кримінальному законодавстві є ефективним заходом правового захисту для постраждалих. Лише кримінальні санкції не здатні змінити складний комплекс моделей поведінки, які становлять домашнє насильство, але кримінальне переслідування має виражений стримувальний ефект у плані зростання рецидивізму та застосування насильства в майбутньому.

ЄСПЛ встановив, що органи влади мають позитивне зобов'язання відповідно до Конвенції щодо створення та застосування адекватної правової бази, яка забезпечує ефективний захист від актів домашнього насильства¹²¹. Це твердження розповсюдило свій вплив на усі визнані судом порушення за Статтями 2, 3 та 8 Конвенції.

У цьому контексті суд приділив деяку увагу і зобов'язанням держави за Статтею 2 Конвенції у сенсі зобов'язання належним чином розслідувати смерть особи. Стаття 2 Конвенції вимагає від держави не тільки утримуватися від «навмисного» позбавлення життя, а й вживати відповідних заходів для захисту життя тих, хто перебуває під її юрисдикцією¹²².

Це істотне позитивне зобов'язання передбачає, по-перше, основний обов'язок держави забезпечити право на життя шляхом створення законодавчої та адміністративної бази, призначеної для забезпечення ефективного стримування від загроз праву на життя. По-друге, за відповідних обставин органи влади зобов'язані вживати превентивних оперативних заходів для захисту особи, чие життя знаходиться під загрозою від злочинних дій іншої особи¹²³.

Жертви домашнього насильства, які належать до категорії вразливих осіб, мають право на захист держави, зокрема щоразу, коли виникають будь-які сумніви щодо випадків домашнього насильства, від органів влади потрібна негайна реакція та додаткова особлива ретельність, щоб розібратися з особливим характером насильства¹²⁴.

Якщо особа робить достовірне твердження про те, що вона була піддана неодноразовим актам домашнього насильства, якими б незначними не були поодинокі випадки, національні органи повинні оцінити ситуацію в цілому, включаючи ризик того, що подібні інциденти триватимуть¹²⁵.

Ця оцінка повинна належним чином враховувати особливу вразливість жертв – які часто залежать від нападників емоційно, економічно чи іншим чином – і психологічний вплив, який ризик повторного переслідування, залякування та насильства може мати на їх повсякденне життя.

Якщо встановлено, що конкретна особа була систематично націлена на конкретну особу і ймовірно, що зловживання послідує в майбутньому, крім реагування на конкретні інциденти, органи влади можуть бути закликані вжити відповідних заходів загального характеру для боротьби з основною проблемою та запобігання майбутнім жорстоке поведіння.

¹²¹ див., серед інших органів влади, *Bevacqua and S. v. Болгарія*, № 71127/01, § 65, 12 червня 2008 р.; *А. проти Хорватії*, № 55164/08, § 60, 14 жовтня 2010 р.; та *Гайдуова проти Словаччини*, № 2660/03, § 46, 30 листопад 2010 року

¹²² *Calvelli and Ciglio v. Italy* [GC], No. 32967/96, § 48, ECHR 2002-I

¹²³ *Контрова проти Словаччини*, № 7510/04, § 49, 31 травень 2007 року

¹²⁴ *Курт проти Австрії* [GC], № 62903/15, § 165-66, 15 червня 2021 р. та *Volodina v. Russia*, № 41261/17, § 92, 9 липня 2019 р.

¹²⁵ *Đorđević v. Croatia*, № 41526/10, §§ 92-93 і 147-49, ECHR 2012

Ризик реальної та безпосередньої загрози має бути оцінений, беручи до уваги особливий контекст домашнього насильства. Мова йде перш за все, про врахування повторення послідовних епізодів насильства в сім'ї. Іншим важливим фактором є необхідність забезпечення того, щоб поліція виконувала свої повноваження щодо контролю та запобігання злочинам у спосіб, який повністю дотримується належного процесу та інших гарантій, які законно обмежують сферу їхньої діяльності щодо розслідування злочинів та притягнення правопорушників до відповідальності.

ЄСПЛ вважає такий підхід релевантним для позитивних зобов'язань держав-членів за Статтею 2 у контексті домашнього насильства. Суд зазначає, що для того, щоб бути в змозі знати, чи існує реальний і безпосередній ризик для життя жертви домашнього насильства, органи влади зобов'язані виконувати автономну, активну та комплексну оцінку ризику летального результату.

Терміни «автономний» та «проактивний» стосуються вимоги до органів влади не покладатися лише на сприйняття ризику жертвою, а доповнювати його власною оцінкою. Через виняткову психологічну ситуацію, в якій опинилися жертви домашнього насильства, органи влади, які розглядають справу, зобов'язані поставити відповідні запитання, щоб отримати всю відповідну інформацію, в тому числі від інших державних органів, а не ніж покладатися на жертву в наданні всіх відповідних деталей.

У справі *Talpis*¹²⁶, ЄСПЛ не надав вирішальної ваги власному сприйняттю жертви ризику (наприклад, відкликання скарги, зміна заяв, заяв, що заперечують насильство в минулому, і повернення потерпілого до винного).

У справі *Oruz*¹²⁷ ЄСПЛ зазначив, зокрема, що «як тільки про ситуацію було доведено до їхнього відома, національні органи влади не можуть покладатися на ставлення жертви щодо їх невжиття належних заходів, які могли б запобігти ймовірності агресора, який виконує свої погрози фізичній недоторканності жертви».

Будь-яка оцінка ризику або рішення щодо заходів, які необхідно вжити, не повинні залежати лише від заяв жертви. Суд вважає, що власне сприйняття жертвами ризику, з яким вони стикаються, є відповідним, і має бути прийнято до уваги владою як відправна точка. Але це не звільняє останніх вивчати заяви про домашнє насильство з власної ініціативи та активного збору та оцінки інформації про всі відповідні фактори ризику та елементи справи.

«Всебічність» у контексті оцінки ризику є елементом, який має характеризувати будь-яке офіційне розслідування, і однаково актуальний у справах про домашнє насильство. Суд вважає, що використання стандартизованих контрольних списків, які вказують на конкретні фактори ризику та були розроблені на основі обґрунтованих кримінологічних досліджень та найкращих практик щодо домашнього насильства, може сприяти повноцінній оцінці ризиків органами влади. Матеріали порівняльного права показали, що більшість опитаних держав-членів використовують стандартизовані інструменти оцінки ризику.

ЄСПЛ визнає, що для органів влади, які працюють із жертвами домашнього насильства, важливо проходити регулярне навчання та підвищення обізнаності, зокрема щодо інструментів оцінки ризику, щоб зрозуміти динаміку домашнього насильства. Це дозволить їм краще оцінити та оцінити будь-який існуючий ризик, належним чином реагувати та забезпечити швидкий захист.

¹²⁶ цитовано вище, §§ 107-25

¹²⁷ цитується вище, § 153

Звертаючись до тлумачення терміну «негайний» ЄСПЛ вважає, що застосування стандарту негайності в цьому контексті має враховувати специфічні особливості справ про домашнє насильство та способи, якими вони відрізняються від ситуації, пов'язані з інцидентами іншого характеру. Термін «негайний» не піддається точному визначенню.

Суд повторює, що послідовні цикли домашнього насильства, часто із збільшенням частоти, інтенсивності та небезпеки з часом, часто спостерігаються в цьому контексті. Пояснювальна доповідь до Статті 52 Стамбульської конвенції пояснює, що термін «безпосередня небезпека» в цьому положенні відноситься до будь-яких ситуацій домашнього насильства, коли шкода неминуха або вже настала і може статися знову.

У численних інших справах Суд зауважив, що винний з досвідом домашнього насильства становив значний ризик подальшого і, можливо, смертельного насильства¹²⁸. Поведінка зловмисника може стати більш передбачуваною в ситуаціях явної ескалації такого насильства. Ці загальні знання про домашнє насильство та всебічні дослідження, доступні в цій галузі, повинні бути належним чином враховані органами влади, коли вони оцінюють ризик подальшої ескалації насильства, навіть після видачі заборони та наказу про захист.

У справі *Oruz*, наприклад, Суд дійшов висновку про безпосередній ризик того, що органи влади могли передбачити смертельний напад на матір заявника через ескалацію насильства, яке також було відомий владі і був достатньо серйозним, щоб вимагати запобіжних заходів. На підставі тривалої історії насильства у стосунках (шість повідомлених епізодів) та того факту, що чоловік заявниці переслідував її, та носив ножі та зброю, Суд встановив, що було «очевидним», що зловмисник створювала загрозу подальшого насильства. Тому смертельний напад був неминучим і передбачуваним.

У справі *Talpis*, Суд встановив, що оскільки поліція вже двічі в ту саму ніч втрутилася в справу чоловіка заявниці. Він був у стані алкогольного сп'яніння і мав поліцейський досє (два послідовні епізоди насильства). Влада «мала знати, що [він] представляв для неї реальну загрозу, неминучу матеріалізацію якої не можна було виключити». У своїй практиці з цього питання Суд уже застосував концепцію «негайного ризику» більш гнучко, ніж у традиційних ситуаціях османського типу, беручи до уваги загальну траєкторію ескалації у справах про домашнє насильство, навіть якщо точний час і місце нападу не можна було передбачити в конкретному випадку.

ЄСПЛ також зазначив, що якщо органи влади встановлять, що існує реальний і безпосередній ризик для життя однієї чи кількох ідентифікованих осіб, їх позитивне зобов'язання вжити оперативних заходів. Такі оперативні запобіжні та захисні заходи мають на меті якнайшвидше уникнути небезпечної ситуації. Суд у кількох випадках встановив, що навіть коли органи влади не залишалися повністю пасивними, вони все одно не виконали своїх зобов'язань за Конвенцією, якщо вжиті ними заходи не зупинили насильника від подальшого насильства щодо жертви. Суд наголошує, що неможливий або непропорційний тягар не повинен бути покладений на владу.

Критичний момент прийняття рішення, як реагувати на ситуацію домашнього насильства, тісно пов'язаний з питанням адекватності законодавчої бази (аспект «заходи в межах своїх повноважень» тесту Османа). Наявний інструментарій правових та оперативних заходів повинен надавати відповідним органам цілий ряд достатніх заходів на вибір, які є адекватними та пропорційними рівню (летального) ризику, який було оцінено. Суд повинен переконатися, із загальної точки зору, що правова база була достатньою для забезпечення захисту від актів насильства з боку приватних осіб у будь-якій

¹²⁸ див., наприклад, *Oruz*, процитований вище, § 134; *Eremia v. the Republic of Moldova*, no 3564/11, § 59, 28 травня 2013 р.; Мудрич проти Республіки Молдова, № 74839/10, § 51, 16 липня 2013 р.; і *V. проти Республіки Молдова*, № 61382/09, § § 52-53, 16 липня 2013 року

конкретній справі.

ЄСПЛ також зазначає, що плани управління ризиками та скоординовані служби підтримки для жертв домашнього насильства виявилися корисними на практиці, дозволяючи органам влади вжити адекватних превентивних оперативних заходів після встановлення ризику. Це включає швидкий обмін інформацією між відповідними зацікавленими сторонами. Якщо залучені або виявлені діти, що вони знаходяться в групі ризику, органи захисту дітей повинні бути повідомлені якомога швидше, а також школи та/або інші заклади догляду за дітьми (ст. 51 Стамбульської конвенції). Належна превентивна реакція часто вимагає координації між кількома органами.

В якості додаткового запобіжного заходу Суд вважає, що програми лікування для винних є бажаними. Згідно з матеріалами порівняльного права, доступними Суду, сім із опитаних держав-членів передбачають конкретні заходи, спрямовані на навчання тих, хто вчинив домашнє насильство, ненасильницькій поведінці. Стаття 16 Стамбульської конвенції покладає на Договірні держави обов'язок розробляти програми превентивного втручання та лікування, щоб допомогти винним змінити своє ставлення та поведінку з метою запобігання подальшим актам домашнього насильства.

Суд у деяких випадках визнав домашнє насильство видом жорстокого поводження (Стаття 3 Конвенції). Суд вдавався до загальної практики, ставлячи питання, чи відповідальна держава за жорстоке поводження вчинене недержавними агентами. ЄСПЛ повторював, що жорстоке поводження має досягти мінімального рівня суворості, якщо воно підпадає під дію Статті 3.

Оцінка цього мінімуму є відносною: вона залежить від усіх обставин справи, таких як характер та контекст про лікування, його тривалість, його фізичні та психічні наслідки та, в деяких випадках, стать, вік і стан здоров'я жертви¹²⁹. У контексті домашнього насильства це означає, що багато форм насильства залишаються поза увагою Суду. Відповідно до існуючої практики психологічне насильство само по собі не підпадає під дію Статті 3 Конвенції, а Суд відмовляє у визнанні таких заяв прийнятними. Великий пласт скарг жертв домашнього насильства просто не буде розглядатися ЄСПЛ.

Фізичне насильства саме по собі не є підставою для визнання Статті 3 Конвенції. Воно має призвести до тілесних ушкоджень середньої тяжкості, що також відкине неабияку кількість справ про домашнє насильство. Усі тілесні ушкодження мають бути зафіксовані належним чином, тобто за допомогою медичних працівників, чого дуже часто не роблять жертви.

ЄСПЛ розглядає заяви проти держави, тобто щодо порушень, вчинених державними агентами. Суд вказував, що зобов'язання Високих Договірних Сторін відповідно до Статті 1 Конвенції гарантувати кожному під їх юрисдикцією права і свободи, визначені в Конвенції разом зі статтею 3, вимагає від держав вжити заходів, спрямованих на забезпечення того, щоб особи в межах їхньої юрисдикції не зазнавали катувань або нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання, включаючи таке жорстоке поводження, яке здійснюють приватні особи.

Діти та інші вразливі особи, зокрема, мають право на державний захист у формі ефективного стримування від таких серйозних порушень особистої недоторканності¹³⁰ Суд також визнав особливу вразливість жертв домашнього насильства та необхідність активного залучення держави до їх захист.

¹²⁹ Костелло-Робертс проти Сполученого Королівства, 25 березня 1993 р., § 30, серія А № 247-С

¹³⁰ А. проти Сполученого Королівства, 23 вересня 1998 р., § 22, Reports 1998-VI).

Ці позитивні зобов'язання полягають у: (а) зобов'язанні запобігати жорстокому поводженню, про яке влада знала або повинні були знати, і (b) (процедурне) зобов'язання щодо проведення ефективного службового розслідування, коли особа висуває спірну заяву про жорстоке поводження¹³¹. Іншими словами, можливість розгляду справи ЄСПЛ залежить від того, чи відреагували органи влади належним чином на злочин.

Хоча порушення Статті 2 та 3 Конвенції є більш кричущими за своєю суттю, не за ними, а за Статтею 8 Конвенції ЄСПЛ було ухвалено найбільшу кількість рішень. Частина з них стосувалася визначення місця проживання дитини та виїзду з дитиною за кордон, однак найбільшу цікавість становили не ці справи, а справи щодо винесення обмежувального припису для кривдника.

У декількох подібних справах заявники скаржилися лише на те, що національні суди відмовили в виселенні їх колишніх партнерів, стверджуючи, що ця відмова наражала їх самих та їх неповнолітніх дітей на ризик подальшої віктимізації з боку кривдників. Заявники у цих справах робили достовірні твердження, що протягом тривалого періоду часу піддавалася фізичним нападам, залякуванню та погрозам від осіб, з якими вони й досі вимушені проживати в одній квартирі. Ці події вплинули на їх фізичну та психічну недоторканність, тому вони стосуються сфери приватного життя у значенні Статті 8 Конвенції. Суд взяв до уваги той факт, що органи влади, які добре обізнані про ситуацію, неодноразово втручалися в окремі інциденти.

ЄСПЛ у своїй практиці неодноразово вказував, що виселення є найбільш крайнім заходом втручання у право людини на повагу до житла, гарантоване статтею 8 Конвенції¹³². Втручання з боку національних органів у індивідуальні права згідно зі Статтею 8 може бути необхідним для захисту здоров'я та прав інших. У контексті Статті 2 Суд зазначив, що у справах про домашнє насильство права зловмисників не можуть переважити права жертви, зокрема, на фізичну та психічну недоторканність.

Органи державної влади зобов'язані в контексті провадження щодо виселення, мають оцінити достовірність заяв та ризик насильства в майбутньому, якщо сторони залишатимуться жити за той самий дах. Такі дії мають бути вчинені швидко та якісно.

На сьогоднішній день ЄСПЛ взагалі не сформував практику щодо домашнього насильства проти чоловіків. Щодо загальної практики, то вона також неоднозначно. Наявність чи відсутність порушення залежить від ефективності дій агентів держави.

На сьогоднішній день так мало розглянуто справ ЄСПЛ щодо домашнього насильства, однак динаміка розгляду вказує на те, що з часом кількість таких справ буде тільки збільшуватися. Вже зараз ЄСПЛ закріпив, що це загальна проблема, яка стосується всіх держав-членів і яка не завжди виявляється, оскільки часто відбувається всередині особисті стосунки або замкнуті кола, і стосується як жінок та дітей, так і чоловіків.

¹³¹ Dimitar Shopov проти Болгарії, № 17253/07, § 47, 16 квітня 2013 року

¹³² Див., серед інших органів, Кривіцька та Кривіцький проти України, № 30856/03, § 41, 2 грудня 2010 року

РОЗДІЛ 8. ДОЦІЛЬНІ ЗМІНИ У НОРМАТИВНО — ПРАВОВІ АКТИ У НАПРЯМКУ ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЛЯ, ДЕ ПОТЕРПІЛИМИ Є ОСОБИ ЧОЛОВІЧОЇ СТАТІ.

Законодавство України щодо домашнього насилля складається із спеціального законодавства в цій галузі та загального законодавства. Відсутні окремі нормативно -правові акти, які б закріплювали механізм та процедуру захисту та протидії домашньому насиллю, де потерпілими особами є особи чоловічої статі та ЛГБТІ.

Із загального законодавства можна виділити наступні важливі нормативно — правові акти:

1. Конституція України¹³³ :

Стаття 24. Громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом;

Стаття 27. Кожна людина має невід'ємне право на життя;

Стаття 28. Кожен має право на повагу до його гідності;

Стаття 51. Шлюб ґрунтується на вільній згоді жінки і чоловіка. Кожен із подружжя має рівні права і обов'язки у шлюбі та сім'ї та інші.

2. Сімейний кодекс України¹³⁴ : визначає засади шлюбу, особисті немайнові та майнові права і обов'язки подружжя, підстави виникнення, зміст особистих немайнових і майнових прав та обов'язків батьків і дітей, усиновлювачів та усиновлених, інших членів сім'ї та родичів.

3. Кодекс України про адміністративні правопорушення¹³⁵ :

Стаття 39-1. Направлення на проходження програми для особи, яка вчинила домашнє насильство чи насильство за ознакою статі;

Стаття 173-2. Вчинення домашнього насильства, насильства за ознакою статі, невиконання термінового заборонного припису або неповідомлення про місце свого тимчасового перебування;

Стаття 262. Органи (посадові особи), правомочні здійснювати адміністративне затримання та інші.

4. Кримінальний кодекс України¹³⁶:

Стаття 76. Обов'язки, які покладає суд на особу, звільнену від відбування покарання з випробуванням;

Стаття 91-1. Обмежувальні заходи, що застосовуються до осіб, які вчинили домашнє насильство;

Стаття 126-1. Домашнє насильство та інші.

5. Кримінальний процесуальний кодекс України¹³⁷ :

Стаття 194. Застосування запобіжного заходу;

Стаття 477. Поняття кримінального провадження у формі приватного обвинувачення та інші.

¹³³ Конституція України <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

¹³⁴ Сімейний кодекс України <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>

¹³⁵ Кодекс України про адміністративні правопорушення <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>

¹³⁶ Кримінальний кодекс України <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

¹³⁷ Кримінальний процесуальний кодекс України <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

6. Закон України “Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків¹³⁸” від 8 вересня 2005 року № 2866-IV (надалі ЗУ № 2866) є досягнення паритетного становища жінок і чоловіків у всіх сферах життєдіяльності суспільства шляхом правового забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, ліквідації дискримінації за ознакою статі та застосування спеціальних тимчасових заходів, спрямованих на усунення дисбалансу між можливостями жінок і чоловіків реалізовувати рівні права, надані їм Конституцією і законами України. У даному законі проблемі протидії насилля за ознакою статі присвячено Розділ V-1.

7. Закон України “Про безоплатну правову допомогу¹³⁹” від 2 червня 2011 року № 3460-VI (надалі ЗУ № 3460) визначає зміст права на безоплатну правову допомогу, порядок реалізації цього права, підстави та порядок надання безоплатної правової допомоги, державні гарантії щодо надання безоплатної правової допомоги.

Пункт 13 частини 1 стаття 14 ЗУ № 3460 закріплює право осіб, які постраждали від домашнього насильства або насильства за ознакою статі, на безоплатну вторинну правову допомогу: захист; здійснення представництва інтересів в судах, інших державних органах, органах місцевого самоврядування, перед іншими особами; складення документів процесуального характеру.

8. Закон України “Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю¹⁴⁰” від 21 червня 2001 року № 2558-III (надалі ЗУ № 2588) визначає організаційні і правові засади соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю.

Стаття 7 ЗУ № 2588 закріплює основні напрями державної політики у сфері соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю, до яких відноситься і протидії домашньому насиллю.

Стаття 9 ЗУ № 2588 вказує, що соціальна профілактика в сімейному, дитячому та молодіжному середовищі передбачає здійснення комплексних заходів, спрямованих на запобігання домашньому насильству.

9. Закон України “Про соціальні послуги¹⁴¹” від 17 січня 2019 року № 2671-VIII (надалі ЗУ № 2671) визначає основні організаційні та правові засади надання соціальних послуг, спрямованих на профілактику складних життєвих обставин, подолання або мінімізацію їх негативних наслідків, особам/сім'ям, які перебувають у складних життєвих обставинах.

10. Закон України “Про захист персональних даних¹⁴²” від 1 червня 2010 року № 2297-VI (надалі ЗУ № 2297) регулює правові відносини, пов'язані із захистом і обробкою персональних даних, і спрямований на захист основоположних прав і свобод людини і громадянина, зокрема права на невтручання в особисте життя, у зв'язку з обробкою персональних даних.

Із спеціального законодавства головними є наступні нормативно — правові акти:

¹³⁸Закон України “Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків” від 8 вересня 2005 року № 2866-IV <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text>

¹³⁹Закон України “Про безоплатну правову допомогу” від 2 червня 2011 року № 3460-VI <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17#Text>

¹⁴⁰Закон України “Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю” від 21 червня 2001 року № 2558-III <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2558-14#Text>

¹⁴¹Закон України “Про соціальні послуги” від 17 січня 2019 року № 2671-VIII <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#n482>

¹⁴²Закон України “Про захист персональних даних” від 1 червня 2010 року № 2297-VI <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text>

1. ЗУ “Про запобігання та протидію домашньому насильству¹⁴³” від 7 грудня 2017 року № 2229-VIII (надалі ЗУ № 2229) визначає організаційно-правові засади запобігання та протидії домашньому насильству, основні напрями реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, спрямовані на захист прав та інтересів осіб, які постраждали від такого насильства.

2. Розпорядження Кабінету Міністрів України “Про схвалення Концепції Державної соціальної програми запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 року¹⁴⁴” від 10 жовтня 2018 р. № 728-р (надалі Розпорядження КМУ № 728), який ухвалено Концепція Державної соціальної програми запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 року.

3. Постанова Кабінету Міністрів України “Про затвердження Порядку взаємодії суб’єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі¹⁴⁵” від 22 серпня 2018 р. № 658 (надалі Постанова КМУ 658) визначає механізм взаємодії суб’єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі.

4. Постанова Кабінету Міністрів України “Про консультативно-дорадчий орган з питань сім’ї, гендерної рівності, демографічного розвитку, запобігання та протидії домашньому насильству та протидії торгівлі людьми¹⁴⁶” від 5 вересня 2007 р. № 1087 (надалі Постанова КМУ № 1087), якою: утворено Міжвідомчу раду з питань сім’ї, гендерної рівності, демографічного розвитку, запобігання та протидії домашньому насильству та протидії торгівлі людьми; затверджено Положення про Міжвідомчу раду з питань сім’ї, гендерної рівності, демографічного розвитку, запобігання та протидії домашньому насильству та протидії торгівлі людьми; Порядок підготовки щорічних державних доповідей з питань сім’ї, гендерної рівності та демографічного розвитку, запобігання та протидії домашньому насильству.

5. Постанова Кабінету Міністрів України “Про затвердження Типового положення про притулок для осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі¹⁴⁷” від 22 серпня 2018 р. № 655 (надалі Постанова КМУ № 655), якою затверджено Типове положення про притулок для осіб, які постраждали від домашнього насильства та /або насильства за ознакою статі.

6. Постанова Кабінету Міністрів України “Про затвердження типових положень про денний центр соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі, та спеціалізовану службу первинного соціально-психологічного

¹⁴³ЗУ “Про запобігання та протидію домашньому насильству” від 7 грудня 2017 року № 2229-VIII <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>

¹⁴⁴Розпорядження Кабінету Міністрів України “Про схвалення Концепції Державної соціальної програми запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 року” від 10 жовтня 2018 р. № 728-р <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/728-2018-%D1%80#Text>

¹⁴⁵Постанова Кабінету Міністрів України “Про затвердження Порядку взаємодії суб’єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі” від 22 серпня 2018 р. № 658 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/658-2018-%D0%BF#n12>

¹⁴⁶Постанова Кабінету Міністрів України “Про консультативно-дорадчий орган з питань сім’ї, гендерної рівності, демографічного розвитку, запобігання та протидії домашньому насильству та протидії торгівлі людьми” від 5 вересня 2007 р. № 1087 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1087-2007-%D0%BF#Text>

¹⁴⁷Постанова Кабінету Міністрів України “Про затвердження Типового положення про притулок для осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі” від 22 серпня 2018 р. № 655 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/655-2018-%D0%BF#Text>

консультування осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі¹⁴⁸» від 21 серпня 2019 р. № 824 (Постанова КМУ № 824), якою затверджено:

Типове положення про денний центр соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі;

Типове положення про спеціалізовану службу первинного соціально-психологічного консультування осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі.

7. Постанова Кабінету Міністрів України “Про затвердження Типового положення про мобільну бригаду соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі¹⁴⁹” від 22 серпня 2018 р. № 654 (Постанова КМУ № 654), якою затверджено Типове положення про мобільну бригаду соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі.

8. Постанова Кабінету Міністрів України “Про затвердження Порядку формування, ведення та доступу до Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі¹⁵⁰” від 20 березня 2019 р. № 234 (Постанова КМУ № 234) затверджено Порядок формування, ведення та доступу до Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі.

9. Наказ Міністерства соціальної політики України, Міністерства внутрішніх справ України “Про затвердження Порядку проведення оцінки ризиків вчинення домашнього насильства¹⁵¹” від 13.03.2019 № 369/180 (Наказ № 369) визначає процедуру проведення оцінки вірогідності продовження чи повторного вчинення домашнього насильства, настання тяжких або особливо тяжких наслідків його вчинення, а також смерті постраждалої особи, з метою визначення ефективних заходів реагування, спрямованих на припинення такого насильства та попередження його повторного вчинення.

10. Наказ Міністерства соціальної політики України “Про утворення Державної установи «Кол-центр Міністерства соціальної політики України з питань протидії торгівлі людьми, запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей” від 11.12.2018 № 1852 (Наказ № 1852), який затверджено Положення про Державну установу «Кол-центр Міністерства соціальної політики України з питань протидії торгівлі людьми, запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей».

Цим Наказом № 1852 закріплено, що Кол-центр є неприбутковою державною бюджетною установою, належить до сфери управління Міністерства соціальної політики України, створеною для забезпечення виконання завдань щодо належного реагування на звернення громадян про факти домашнього насильства.

¹⁴⁸Постанова Кабінету Міністрів України “Про затвердження типових положень про денний центр соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі, та спеціалізовану службу первинного соціально-психологічного консультування осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі” від 21 серпня 2019 р. № 824 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/824-2019-%D0%BF#Text>

¹⁴⁹Постанова Кабінету Міністрів України “Про затвердження Типового положення про мобільну бригаду соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі” від 22 серпня 2018 р. № 654 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/654-2018-%D0%BF#Text>

¹⁵⁰Постанова Кабінету Міністрів України “Про затвердження Порядку формування, ведення та доступу до Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі” від 20 березня 2019 р. № 234 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/234-2019-%D0%BF#Text>

¹⁵¹Наказ Міністерства соціальної політики України, Міністерства внутрішніх справ України “Про затвердження Порядку проведення оцінки ризиків вчинення домашнього насильства” від 13.03.2019 № 369/180 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0333-19#Text>

Звернення до Кол-центру приймаються за скороченими телефонними номерами 1588 (з питань запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей) або на електронну адресу Кол-центру.

У ході аналізу було підтверджено, що **усі вищевказані нормативно-правові акти є гендерно нейтральними, у їх тексті відсутні будь які привілеї чоловічої чи жіночої статі щодо захисту від домашнього насилля.**

У них відсутні притаманні для побутового вживання стереотипні бачення “жінка-жертва”, “чоловік-кривдник”.

У той же час Постанова КМУ № 654 та Постанова КМУ 658 враховує непропорційний вплив насильства на жінок і чоловіків, дітей та дорослих.

Постанова КМУ 658 забезпечує, що: “Під час виконання завдань суб’єкти враховують природу насильства, його **непропорційний вплив на жінок і чоловіків**, зокрема на осіб з інвалідністю, вагітних жінок, дітей, недієздатних осіб, осіб похилого віку, необхідність підтримки та захисту постраждалих осіб, наслідки насильства, що призводять до порушення прав людини”.

Постанова КМУ № 655 уточнює, що право на влаштування до притулку має будь яка особа, не зважаючи на стать:

“повнолітня постраждала особа, направлена структурним підрозділом місцевої держадміністрації або органу місцевого самоврядування, до повноважень якого належить здійснення заходів у сфері запобігання та протидії насильству, уповноваженим підрозділом органу Національної поліції, центром соціальних служб для сім’ї, дітей та молоді, мобільною бригадою соціально-психологічної допомоги постраждалим особам; особа, яка не досягла повноліття, але перебуває (перебувала) у зареєстрованому шлюбі; дитина у разі її прийняття до притулку разом з матір’ю/батьком або особою, яка їх замінює.” (п.19 Постанова КМУ № 655).

При цьому “**Перебування в одній будівлі притулку повнолітніх постраждалих осіб різної статі забороняється**”(п.22 Постанова КМУ № 655).

Вищевказані норми підтверджують можливість запровадження окремих місць в притулках для осіб чоловічої статі, але за іншою адресою, ніж для осіб жіночої статі.

Слід зазначити, що в діючому законодавстві України жодним чином не передбачено особливості захисту від домашнього насилля та перебування в притулках осіб, які відносяться до ЛГБТІ.

І в той же час нормативно -правовими актами України не обмежено можливість запровадження окремих місць для осіб, які не сприймають/асоціюють себе а ні із жіночою, а ні із чоловічою статтю.

Відповідно Постанови КМУ № 658 право суб’єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі, визначати з урахуванням потреб територіальної громади та утворювати відповідну кількість місць у притулках та їх співвідношення між статями закріплено за регіональним та місцевим рівнем.

Тобто сама місцева влада конкретного населеного пункту в особі відповідних органів місцевого самоврядування та державної адміністрації відповідно до їх компетенції мають право вирішувати скільки мають бути місць у притулках для осіб жіночої статі та чоловічої, а також можливість розміщення осіб, які відносять себе до ЛГБТІ.

Однією із складової даного проекту є адвокаційна робота щодо започаткування окремого приміщення в притулку для тимчасового перебування особи (осіб) чоловічої статі, постраждалого(их) від домашнього насильства у Харківській області. На підставі цього у рамках даної аналітичної роботи ми також проаналізували акти органів місцевого самоврядування, а саме Харківської міської ради.

Головними актами Харківської обласної державної адміністрації у галузі захисту та протидії домашньому насиллю є:

1. “РЕГІОНАЛЬНИЙ ПЛАН ЗАХОДІВ З ВИКОНАННЯ ДЕРЖАВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПРОГРАМИ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ ТА НАСИЛЬСТВУ ЗА ОЗНАКОЮ СТАТІ НА ПЕРІОД ДО 2025 РОКУ¹⁵²” (вих № 01-27/5771 від 19.07.2021), в якому п.10 присвячений питанню забезпечення тимчасовим притулком потерпілих осіб:

“10. Надання у разі потреби тимчасового притулку для безпечного розміщення постраждалих осіб. Найменування заходу: забезпечення діяльності притулків для постраждалих осіб відповідно до методики визначення потреб територіальних громад у таких громадах. Виконавці: Департамент соціального захисту населення Харківської обласної державної адміністрації, районі державні адміністрації, рекомендовано органам місцевого самоврядування”

Слід зазначити, що заходи та діяльність, вказана у даному План є гендерно нейтральними, у їх тексті відсутні будь які привілеї чоловічої чи жіночої статі щодо захисту від домашнього насилля. Відсутні обмеження щодо захисту та перебування у притулках осіб чоловічої статі (включно ЛГБТІ), які потерпають від домашнього насилля.

2. Розпорядження Харківської обласної державної адміністрації "Про затвердження персонального складу обласної Координаційної ради з питань сім'ї, гендерної рівності, демографічного розвитку, запобігання насильству в сім'ї та протидії торгівлі людьми¹⁵³" № 289 від 29.04.2021.

3. Розпорядження Харківської обласної державної адміністрації "Про визначення уповноваженої особи (координатора) з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, запобігання та протидії насильству за ознакою статі в Харківській обласній державній адміністрації¹⁵⁴" № 159 від 30.03.2021.

Із позитивного можна визначити наявність на сайті Харківської обласної державної адміністрації “ІНФОРМАЦІЯ ПРО ПОСАДОВИХ ОСІБ, ЯКІ Є ВІДПОВІДАЛЬНИМИ ЗА НАПРЯМОК РОБОТИ З ПИТАНЬ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ НАСИЛЬСТВУ НА ОБЛАСНОМУ РІВНІ¹⁵⁵”, де розміщені

¹⁵²РЕГІОНАЛЬНИЙ ПЛАН ЗАХОДІВ З ВИКОНАННЯ ДЕРЖАВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПРОГРАМИ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ ТА НАСИЛЬСТВУ ЗА ОЗНАКОЮ СТАТІ НА ПЕРІОД ДО 2025 РОКУ https://kharkivoda.gov.ua/content/documents/1107/110687/Attaches/01-27_5771.pdf

¹⁵³Розпорядження Харківської обласної державної адміністрації "Про затвердження персонального складу обласної Координаційної ради з питань сім'ї, гендерної рівності, демографічного розвитку, запобігання насильству в сім'ї та протидії торгівлі людьми" № 289 від 29.04.2021 <https://kharkivoda.gov.ua/dokumenty/rozporyadzhennya/3232/3288/108986>

¹⁵⁴Розпорядження Харківської обласної державної адміністрації "Про визначення уповноваженої особи (координатора) з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, запобігання та протидії насильству за ознакою статі в Харківській обласній державній адміністрації" № 159 від 30.03.2021 <https://kharkivoda.gov.ua/content/documents/1050/104991/files/210330-01-11-zagal-159%20rozp.PDF>

¹⁵⁵“ІНФОРМАЦІЯ ПРО ПОСАДОВИХ ОСІБ, ЯКІ Є ВІДПОВІДАЛЬНИМИ ЗА НАПРЯМОК РОБОТИ З ПИТАНЬ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ НАСИЛЬСТВУ НА ОБЛАСНОМУ РІВНІ <https://kharkivoda.gov.ua/oblasna-derzhavna-administratsiya/struktura-administratsiyi/strukturi-pidrozdili/139/3021>

контактні дані координаторів та відповідальних з протидії домашньому насильству територіальної громад Харківської області.

Головними актами Харківської міської ради у галузі захисту та протидії домашньому насиллю є:

1. Рішення Харківської міської ради “Про затвердження Комплексної програми реалізації гендерної та сімейної політики в місті Харкові на 2018-2021 роки¹⁵⁶” № 833/17 від 08/11/2017.

Головною метою даної Програми визначено “Створення в місті Харкові необхідних умов для забезпечення гендерної рівності, підвищення престижу та укріплення інституту сім’ї, попередження гендерно-зумовленого та домашнього насильства, мінімізації торгівлі людьми, забезпечення оздоровлення та відпочинку дітей”.

Серед завдань даної Програми відокремлено “попередження гендерно зумовленого та домашнього насильства”. Основними напрямками виконання Програми є: “- запобігання гендерно зумовленому та домашньому насильству”.

Очікуваними результатами від реалізації даної Програми закріплено у тому числі “Посилення ефективності взаємодії виконавчих органів Харківської міської ради, міжнародних організацій, громадських об’єднань та інших юридичних осіб, що виконують різні функції у сфері попередження гендерно зумовленого, домашнього насильства та протидії торгівлі людьми”.

Серед заходів щодо реалізації основних напрямів виконання даної Програми ми можемо є багато позитивних дій та напрямків. Є пункти, які є вже основою для врахування потреб осіб чоловічої статі (включно ЛГБТІ) у достроковому перебуванні у притулках .

“5.1.6 Проведення аналізу та розроблення рекомендацій щодо створення необхідної інфраструктури з урахуванням потреб дівчат та хлопців, жінок та чоловіків, зокрема осіб з інвалідністю, в місті...”;

“5.1.7 Проведення моніторингу запобігання дискримінації за ознакою статі при наданні адміністративних та соціальних послуг”;

“5.3.2 Розвиток інфраструктури захисту від насильства шляхом розширення мережі закладів, установ та сервісів із надання допомоги постраждалим від гендерно зумовленого та домашнього насильства (місць тимчасового перебування постраждалих, осередків надання медико-соціальної та психологічної допомоги, денних центрів обслуговування постраждалих тощо)”

У той же час слід виділити декілька пунктів даної Програми, що містять, на наш погляд, дискримінаційні вимоги.

№з/п	Зміст заходів	Виконавці	Необхідно уточнення, аргументації доцільності, або виправлення.
5.1. Організаційне забезпечення реалізації гендерної та сімейної політики, удосконалення нормативно-правової бази з цих питань			
5.1.5	Проведення дослідження становища жінок похилого віку та розроблення за його результатами відповідних рекомендацій	ДПСП	Не є зрозумілим, чому дослідження стосується лише жінок похилого віку. Вважаємо за доцільне

¹⁵⁶Рішення Харківської міської ради “Про затвердження Комплексної програми реалізації гендерної та сімейної політики в місті Харкові на 2018-2021 роки” № 833/17 від 08/11/2017 <http://kharkiv.rocks/reestr/663869>

			замінити слово “ЖІНОК” та “ОСІБ”.
5.3. Запобігання гендерно зумовленому та домашньому насильству			
5.3.6	Забезпечення взаємодії соціальних служб та закладів охорони здоров'я щодо ефективності надання медичних, інформаційних послуг з питань репродуктивного здоров'я жінкам , які постраждали від конфліктів, здійснення спеціальних заходів для подолання наслідків насильства шляхом відновлення репродуктивного, фізичного та психологічного здоров'я постраждалих жінок та дівчат	ДПС ДССМС ДОЗ	Не зрозуміло, чому передбачено відновлення репродуктивного, фізичного та психологічного здоров'я лише для потерпілих від домашнього насилля осіб жіночої статі. Вважаємо за доцільне змінити слова “ЖІНОК”, “ДІВЧАТ” на слово “ОСІБ”.
5.3.9	Підтримка жіночих ініціативних груп, неурядових організацій та комунальних закладів, проведення груп підтримки і самопомоги для постраждалих від конфліктів та насильства з урахуванням потреб дівчат і хлопців, жінок і чоловіків	ДССМС ДПС	Не зрозуміло, чому підтримка стосується лише жіночих ініціатив. Вважаємо за доцільне видалити слово “ЖІНОЧИХ”.

2.Рішення Харківської міської ради “Про затвердження у новій редакції Положення про Центр надання допомоги постраждалим від насильства¹⁵⁷” № 2170/20 від 24.06.2020 р. (надалі Рішення ХМР № 2170).

Пункт 4.1.7. Рішення ХМР № 2170 закріплює “Надання можливості короткострокового (до 10 діб на базі відділення кризового реагування) або **довгострокового перебування** (до 90 діб на базі **відділення притулку для жінок**, які постраждали від насильства) особам, що постраждали від насильства”.

Враховуючи те, що п.22 Постанова КМУ № 655 заборонено перебування в одному приміщенні постраждалих осіб різної статі, а інших місць для дострокового перебування Рішенням ХМР № 2170 не передбачено, стає зрозумілим, що дострокове перебування в притулках передбачено лише для жінок.

У самому Рішення ХМР № 2170 відсутня заборона утримання в притулках потерпілих осіб чоловічої статі.

Відповідно до вищевказаного для того, щоб потерпілі особи чоловічої статі мали можливість отримувати повноцінну допомогу та перебувати у шелтері необхідно рішенням Харківської міської ради внести відповідні зміни у п.4.1.7. Рішення ХМР № 2170.

¹⁵⁷Рішення Харківської міської ради “Про затвердження у новій редакції Положення про Центр надання допомоги постраждалим від насильства” № 2170/20 від 24.06.2020 р. <http://kharkiv.rocks/reestr/687557>

РОЗДІЛ 9: ВИСНОВКИ АНАЛІТИЧНОЇ РОБОТИ

З огляду на вищезазначене, автори даної аналітики вважають за доцільне наступне:

1. Внесення відповідних змін у акти органів місцевого самоврядування та обласних державних адміністрацій із метою виділення у кожній області у комунальних притулках для постраждалих від домашнього насильства місць для чоловіків у кількості, принаймні 10% від загальної кількості.

1.1. Внесення відповідних змін до п.4.1.7. Рішення Харківської міської ради “Про затвердження у новій редакції Положення про Центр надання допомоги постраждалим від насильства¹⁵⁸” № 2170/20 від 24.06.2020 р. Із метою виділення у Центрі надання допомоги постраждалим від насильства місць для чоловіків у кількості, принаймні 10% від загальної кількості.

2. За наявності державного фінансування територіальним громадам підготувати обґрунтовані заявки для отримання субвенції з державного бюджету на започаткування або підтримку діяльності притулків для постраждалих від домашнього насильства, вказуючи у них виділення окремих приміщень з місцями у тому числі для чоловіків пропорційно від кількості постраждалих.

3. Запровадити практику об'єднання декількох територіальних громад на засадах співфінансування для створювання притулків у тому числі для потерпілих чоловіків від домашнього насильства.

4. Рівноцінно висвітлювати проблематику домашнього насилля у ЗМІ та на сайтах державних органів, органів місцевого самоврядування тощо, у тому числі домашнє насилля проти осіб чоловічої статі, включно представників ЛГБТ.

5. При проведенні навчання/тренінгів із підвищення кваліфікації у напрямку протидії домашнього насилля для представників правоохоронних органів та співробітників соціальних служб/шелтерів приділяти увагу особливостям поведження із потерпілими, які є особами чоловічої статі, включно ЛГБТ.

З повагою, автори:

Віршовкіна Лілія Володимирівна,

Сердюк Роман Олександрович,

Овдієнко Ганна Володимирівна,

Чумак Юрій Володимирович.

¹⁵⁸Рішення Харківської міської ради “Про затвердження у новій редакції Положення про Центр надання допомоги постраждалим від насильства” № 2170/20 від 24.06.2020 р. <http://kharkiv.rocks/reestr/687557>